

کتابنا بنطق علیکم
قرآن کریم
وہدایت

پیام حق

دینی و دنیوی
اخلاقی و اجتماعی

دہری میاشتی پہ اول کہنی
خیر بزی

د عمل درس

د عمل لار کښي چه ايني چا يو گام دی
په جهان کښي ئی په نور واو چت بام دی
چه خبر ئی و ررسېزي نور شه نه کا
له عمله نا آشنا ابن الکلام دی
چه په خوله هرهر شه وائی او شه نکړی
طميان ئی که سم بولای هم سر سام دی
اراده او د کار عزم چه لری شوک
دهغه هر وخت کښي شوی احترام دی
د عمل د خوا وند او په حضور کښي
دو ینا خوا وند ولاړ لاس په سلام دی
نه په شنه و ینا کار د چا سم شوی
نه موړ شوی کله تېزی په تش جام دی
علم او پوهه
پوهه ټولنه راوتلای له مغزو ده
هسي نه چه په دې دې پرو کتا بو ده
په نظر کښي که دقت صحیح سنجش وی
علم زیږند ه د د غسی کتو ده
سړیتوب
د توتیا نولنه وینا د معلومین دی
چه خبر و باندی شوک نه سړی کپېزی
سړی نه دی چه ئی کار د سړو نه وی
په خبر و که هر خو مره ښه پوهیږی

پدې گڼه کښې

اسلام او ... ما هدف هاي ... د انساني ... پښتانه ... اسلام
و فقرا - شرح القصيدة ... په اسلام کښې ... تاريخ کتابخانه ها ...
دقت اوسنچش ... محامزل - حج - مهر حقيقت - دين وز مدگی -
مکي معظمی او ... ثبات و ... حقيقت - حفاظت مو از نه ...
اسلام يا ... مسأله قضا و قدر -

داشترک بيه

۳۰ افغانی	:	په افغانستان کښې
۱۵	:	زده کونکوته
یونیم دالې	:	بانډ نیو هېوادو ته
۲۶ افغانی	:	ډیوی کڼی بیه

توضیح : حساب جاری ما در مرکز وولایات «۶۰۰۱» است

نویس: مرحوم مولینا شاه محمد شاه

درويشه گينه

دامتياز خاوند : دافكارو دروزني نزلنه

محمد گلاب «بشار»

: مسؤل مدير

فضل من الله « فضلى »

: مرستيال

دمطبوعاتى مستقل رياست - ابن سينا وايت

: پته

« ۲۴۰۱۰ »

: دتيلفون لمبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیام حق

دجوزا اول ۱۳۳۹ ۲۶ ذیقعدة الحرام ۱۳۷۹ ۲۲ می ۱۹۶۰

اسلام او اخلاص

داخلاص کلمه چه دقرآن کریم په ډېرو لخوايو او په نبوي احاديثو کښي کلمه پنځل لفظ او کلمه دا حسان په لفظ سره ذکره شوي ده، دښه والي او ستره والي معني لري اخلاص دهر عمل بنسټ او اساس دی او دهر عمل ښه والي او بد والي، مکافات او مجازات به اخلاص اړه لري .

اسلام دخلکو اعمالو ته دکنترول په سترگه گوري، او دهر عمل دبعث پلټنه کوي که چيري ديو عمل بعثت شهرت يابل کوم دنيوي غرض او مقصدوي نو اسلام دغه راز اعمال دقبلولو وړ نه گڼي ځکه دغه عمل له اخلاص څخه خالي دی او هغه کښي ريامو جوړه شوي ده او اسلام دري عمل ته د کراهيت په سترگه کتلي او هغه ئي له پېتشرک څخه گڼلي او که چير يو عمل په اخلاص سره ادا کيږي نو اسلام دغه واز اعمال دقبلولو وړ گڼي او څښتنانو ته ئي لوي اجر او نواب ورکوي .

کله چه حقيقت داسي دی نوهر يوه سره لازم دی چه په ټولو اعمالو کښي له اخلاص څخه کار واخلي .

هغه کسان چه له خپلو ما او نو څخه مسکينا نو او فقيرا نو ته صدقه او خيرات ورکوي او له هغو سره مالي مرستي کوي دوي سره دا ښا ئيږي

چه دمال دور کولو په وخت کښې خپل ایتو نه ښه کړی او خپل صدقات او مالی مرستی له باطلیدو څخه وساتي یعنی داسی ونه شی چه صدقه ور کوونکی دخپلو صدقاتو احسان پر مسکینانو او فقیرانو و کړی یا داچه د صدقاتو او مالی مرستو په مقابل کښې له هغو څخه د کوم عمل او کومک طمع ولری یا داچه د شهرت یا د بل کوم فساد غرض لپاره مالو نه فقیرانو او مسکینانو ته ور کړی .

همدارنگه باید دوکانداران او تجاران د پیریدلو او را نیو لو په وخت کښې اخلاص ولری یعنی که کوم شی په خلکو باندی خر شو ی نو په هغه کښې دی نقصان نه راوای، او که کوم شی له نورو څخه را نیسی نو په هغه کښې دی زیانوالی نه کوی بل هر یوه سره لازم دی چه دخپل مال عیب پټ نکړی ځکه ټکی کول له بدو، او ناوړو صفاتو څخه گڼل کیږی. په ټکی کولو سره د خلکو په منځ کښې علائق او روابط شلیدږی، په ټکی کولو سره په ټولنه کښې بغض او کینه پیدا کیږی، اود فساد لمنه لاسی فر اڅه کیږی.

همدا رنگه هر حکومتی مامور لپاره لازم دی چه پخپلی و ظیفی کښې له اخلاص څخه کارواخلي، پخپلی وظیفی ته حاضر او هغه په ښه ډول سره ادا کړی ځکه یو رسمی مفتش نه شی کولای چه دهر مامور اداری او د عمل ځای ته هروخت ورشی او وگوری چه هغه پخپل دفتر او عمل کښې شته ویا نه، نو هر کله چه تفتیش کول په هر دفتر او یا په هر ساعت کښې مشکل او سخت تمامیږی نوهر مامور سره ښائیږی چه خپل ځان دخپل نفس مفتش وبولی.

همدا رنگه هر ښوونکی سره لازم دی چه د وطن کوچنیا نو ته دینی وظائف اخلاقی امور، او نور واجبات وښی، ځکه دغه کوچنیا ن سبا ورځ سپری اود وطن اود حقوقو ساتنه دهغه په غاړو کښې پریوخی.

ماهدف های مقدسی داریم

خطوط رفتار تعیین شده و بطرف آن مجدانه و موفقانه حرکت مینمائیم هر کتله از کتله های بشریت و هر جامعه، از جامعه های انسانیت؛ در نظر گرفتن حوائج ملی و اجتماعی ناگزیر اند هدف هائی انتخاب نموده و بجانب آنها مجدانه حرکت کنند.

تعیین هدف برای هر يك از مسایل، چه فردی باشد چه اجتماعی به منزله يك اساس علمی درد نیای امروز قبول شده است، و همچنین انتخاب طریقه راه و وصول به اهداف است نیز بایستی دقیقانه و عاملانه معین گردد.

آرزو و احتیاجی که هدف ندارد، و هدفی که طرق صحیح بروی آن موجود نباشد، آهنگ و نظام پیشروی هارا یابطلی و کند میکند و یادچار مخاطره مینماید. طوریکه خوشبختانه مینگریم هدف های ملی و اجتماعی، مدققانه تعیین و راهای وصول آن عالمانه سنجیده شده است؛

از همین جهت است که ما بطرف هدف های خود پیش میرویم، موفقانه پیش میرویم، الحمد لله بدون مانع مراحل آن را طی میکنیم. البته دوستان ما ازان شاد میشوند.

شاد میشود از اینکه هدف ها پاک است، منظوری جز ترقی اجتماعی ما، پیشبرد سویه زندگی انسانی افراد ما، آبادی بلاد ما ندارد.

هدف های اجتماعی ما که از معنویات و آرزوهای ملی ما سر چشمه گرفته، و از کانون تمیبات پاک و وطنخواهانه اعلیحضرت معظم همایونی بادشاه سعادت پرور ما تابناک گردیده و بوسیله حکومتی که شیفته و شیدای ترقی و تعالی ملک و ملت است، با توحید عمل و نظر کلیه طبقات، تعقیب میگردد، نشان میدهد که ما از هر جهت در يك مرحله تکامل سیر مینمائیم، در مرحله هستیم که احساس مینمائیم چه نداریم و چه باید داشته باشیم، در مرحله هستیم که از پسمانی خود احساس غربت مینمائیم، مرد وزن، پیرو جوان مردم افغان امروز در پرتو خلوص نیت و ارادات پاک پیشوایان خود میخواهند مظاهر غرور ملی خود را با بدست

آوردن طرق و شوارع اساس معارف قوى، وسايل مخابراتى و مطبوعاتى سريع و مؤثر وغيره عوامل آبادانى و عمرانى به اثبات برسانند . و خويشتن را با ترقیات جهان امروز برابر گردانیده در تعمیل دنیا حیثیت عضو مفید و مؤثرى را احراز نمایند تا بتوانند بیشتر به سعادت بشریت و امن و سلام جهان خدمت نمایند . تعیین اهداف ملی و اجتماعى و تعقیب آن با حسن عمل و وحدت نظر ازبیدارى شعور ملی يك كستله نمایندگى مینماید .

مردمانىكه شالوده ترقیات خود را براین اساس میگردانند بیشك آنها کامیاب میشوند و تائیدات خداوندی را درمى یابند .

با ما و مردمان مائیدات خداوندی همراه است زیرا منظور های مقدس در دیده ها و اهداف اجتماعى خود داریم ، ما امن و سلام جهان و سعادت بشریت را میخواستیم . ما جهان را میخواستیم در بر تو امن و سلام و در بر تو دوستی ها و محبت ها و احترام به حقوق در آزادی سائرین بهشت برین گردد .

بهمین منظور و آرزو ها هدف های خود را تعقیب مینمائیم . و بهمین چیز هم است كه ملل و دول بزرگ دنیا با آرزو ها و هدف های ما احترام مینمایند و بما حتى الامكان كمك و معاونت مینمایند . و الحمد لله تمام جهان بشریت بما حسن نظر دارند ،

ازین بهتر برای يك قوم و ملت چه خواهد بود كه جهان آن ها را نوازش و احترام نماید .

تاریخ يك ملت باید از بنگونه عواملی كه بنیاد افكار آیده ها و هدف های او را تشكيل میدهد ، به خط زر نوشته شود .

مردم ما امروز اساس يك تحولی را گذاشته اند كه تاریخ فردا از آن به كمال احترام استقبال مینماید . حقیقتاً مردمیكه برای آینده خود تاریخ می گذارند جز این نیست كه آن روز وظائف خود را به كمال صمیمیت انجام میدهند .

الحمد لله با كمال خوشبینی مشاهده مینمائیم كه وظائف روز خود را به حیث يك اجتماع به كمال خلوصیت انجام و آرزو مینمائیم خداوند بما كمك های زیار نماید تا بیشتر موفق شویم .

دانساني ولسونو او ټپو جلاوالی یوازی

دیو تر بله پیژندلو لپاره دی

انسانان ټول دیوی مور او یو پلار (ادم او حوا) څخه د نیانهر اغلی دی او یو نسل دی . کله چه دا ټولنه د لومړي ځل دپاره کمه وه نو په دوی کښی د قبیلو او ګو رنیو جلاوالی او امتیاز نه و موجود خود وخت او زمانی دسیر او حرکت سره سم دی ټولنی وسعت پیدا کړ او انسانی نفوس زیات شول او ددی دپاره چه دوی ویشړ ندل شی نو په دوی کښی د شپږ مخصوص نومونه کیښودل شو او دا ټولنه په بیلوبیلو کورنیو باندی وویشل شوه او وروسته له دی دملوک الطو ایفر په ډول بیل بیل دټولنو دسرنوشت داداری لپاره مملکتونه جوړ او دستورونه منځ ته راغلل چاته یو اوچاته بل نوم ورکړ شو دچا یوه ژبه شوه او دچا بله همداراز دخدای دپرستش په منظور پیرادیان او مذهبنه منځ ته راغلل او دآسمانی کتابو نو په اساس ئی دوخت اوزمانی په تیریدو خودینونه حق و ګڼل شو او بالاخره داسلام دمقدس دین دستور علمی اودینی رهنمایانو په وسیله څلورمذهبنه معتبر و ګڼل شو همداراز دهر وخت اوقبیلی له یاره انبیاء «ع» هم مبعوث او راوایزل شول دچاسره کتابونه اوله چاسره ځینی پانی وی او محمدی (ص) دین دټولو ادیانو ناسخ دین شو او ددی خبری دمنلو وعده د لومړي ځل دپاره هم شوی وه په هر حال خودی قبیلو او کورنیو وسعت وموند څوک په یونوم یاد شول او څوک په بل چاودین غوره کړ او چا بل همداراز چا یو مذهب خوښ کړ او چا بل اودا چه څوک به په دی انتخابتو کښی حق ته رسیدلی وی ددی خبری وضاحت ته هیڅ ګو په نشته او دلهر غوندی یو روښانه حقیقت دی او که څوک ورڅخه سترګی پټوی نوهغه به د شوېر کې ضعف وی چه لمر ته سترګی نشی غړولی .

اصلی موضوع ته به راشم زما مقصد دا وچه د قبیلو او کورنیو جلاوالی چه دا فلانی قوم دی او دافلانی قبيله ده دایوازی او یوازی ددی له پاره شوی دی چه یو بل ویشړنی . آسمانی کتاب هم په دی ناطق دی چه تاسو ما قبیلی او شعبي ګرځولی یاست ددی دپاره چه ویشړاندل شی چه دافلانی قوم او کورنی ده او هغه فلانی قبيله ده او هغه څوک چه ماته نږدی اوز ما خوښ دی هغه څوک دی چه متقی او پرهیزګار وی .

نوددی شخه داراوته چه په کورنیه او قومی سلسله باندی یوسپی امتیاز نه دخدای په مخ پیدا کولی شی اونه دعالم بلکه هغه وخت یوسپی اوبوه کورنیه په جامعه او ټولنه کښې امتیاز پیدا کولی شی چه دعلم اوبښه خوی او شرافت خاوندشی . په کورنیه او قومیت افتخار کول کوم بدکار نه دی ولی دکورنیه او قومیت ښه نوم ساتل هم دهغه قوم اود کورنیه دهر فرد ایمانی او وجدانی وظیفه بولم نه داچه په قوم فلانی اود فلانی لمسی یم اونورچه هرڅه کوم پروانه لری زما په عقیده دغسی اشخاص دخپلی کورنیه او قومیت دنوم او نشان دور کولو یو لوی عامل گرځی اودخپلی کورنیه او قومیت حیثیت له منځه وړی .

ځینی خلک چه دپلاراونیکه یادعمومی کورنیه دنجات او شرافت په اثر په نورو تفوق ثابته وی اودا دعوی کوی چه زه دفلانی کورنیه اود فلانی لمسی یم نو په دی وخت کښې باید دده خپل مقام او حیثیت وپیژندل شی چه دی خپله کومه اندازه ظرفیت او لیاقت لری . البته ښو او صافو او پوره علم اودښو اخلاقو او خویونو په لرلو سره داحترام وړدی او باید پوره احترام پیوښی او که داسی نشی نو شاید په دی نو مونو څو کونه غولیزې اونه ورته به احترام قایل شی نو باید مونږ کوشش وکړی چه په ځان کښې ښه خویونه اوبښه صفتونه پیدا کړی و نه داچه یوازی په کور نیو او قومیت و ویاړو البته کور نی او فامیلی شرافت دهغه کور نی په نسل کښې پوره لاس لری خو کیږی دځینی خلکو خخه لار ورکه شی او خپل قومی او کور نی شرافت اونوم له منځه یوسی او یوه داسی لاره غوره کړی چه همدوی ، قام ، پلرونه نیکونه په هغه لار نه وی تللی . او ددی نه منکر نه یم چه څو ک دی په قومی شرافت او کور نی نجات ناز نه کوی بلکه ددی کړی او ښه کار دی خو په هغه صورت کښې چه دی هم ددغه خپل پاکسی کورنیه او نجیب قوم مقام اومنزله ته په درنده سترگه وگوری او په خپل هم په ځان کښې داسی صفتونه پیدا کړی چه په قبرونو کښې ورباندی دده دقام او کورنیه مړی خاوری وویاړی نو په دغه صورت کښې به همدی داحترام او خاص امتیاز وړو گرځی او هم به ورباندی دده مړی ښه یاداود کورنیه نوم به پیژوندی پاتی شی رحمان بابا دښتو ژبی فیلسوف اونو میا لی شاعر وای او په دی باب پی ډیره ښه فیصله کړی ده .

هغه ناوی چه له ځانه ښاېسته نه وی

څو ک بهی څه کاندی ښایستد مور او نیا

والسلام

پښتانه وينې شوی دی

پښتانه له خو به واړه پاڅيدلی
د مقصد دمنز لگه په لوري یو دی
اوس پښتون له لځان جهان نه با خبر دی
بیداری ده لور د لوري جوش خروش دی
د نفاق او لځان لځا نه ځمکي تیر شوی
ښه پو شوی په نیرنگ دزما نی دی
لر او بر په پښتو نځواکښی پسرلی شو
د سرو کلو خانکی لور په لور کښی دی
د پښتون دین بهاره تل دی اوسی
په هر گوټ شوی د پوهی پیوی بلی
هر پښتون په خپله چاره باندی بوخت دی

زه د حافظ د نالید لی سودا نه کړم

څه چه وایم ما په دی سترگو لیدلی

پسرلی دی د ژوندون سمون پیدا که

زور ژوند پریده نوی شان ژوندون پیدا که

له لږ نیاته عبرت واخله وخت دهر ژوند دی

ژوندانه ته د وحدت مضمون پیدا که

(قتیل خوږیانی)

اسلام و فقراء

دین مبارک اسلام در مورد اعا نه و کمک به مساکین و غرباء، تاکیدات زیادی دارد. و از جانی هم بیروان خویش را جداً امر به کار و کسب حلال و دعوت به عمل نیک میکند.

خداوند عزوجل فرموده: «و انفقوا مما رزقناکم» یعنی بد هید به فقراء و در مانده ها از اموالیکه ما بشما دادیم صیغه که درین آیه ذکر گردیده امر است شاید این امر و حکم در حال ضرورت به کمک برای وجوب و در حال فقدان و عدم احتیاج برای استنجاب گرفته شود بهر حال از این آیه معلوم می گردد احتیاج از عهده هیچ کاری برآمده نتوانند اسلام برای دستگیری آنها بر اغنیاء و کسب نیکه سطح زندگی شان بلند و خوب است و بار بالائی مردمانیکه نسبتاً توان و قدرت مالی دارند و اجب و لازم گردانیده تاهمراه آنها کومک های مالی نمایند و ایشان را ننگ دارند که در عالم یأس و حرمان زندگی کنند.

از آیه این نیز بر می آید: مسکین و غریبیکه قوت لایموت خود و عائله اش را داشته نمی باشد این وقت در باره کمک مادی بآنها غناء و دارائی شرط نیست بلکه این وقت بر هر کس واجب و حتمی است از آنچه که دارند برای شان قدری از داشته گی خود کمک کند، این شیوه و رفتار کتاب آسمانی با لمقابل عده بی وسیله و غریب یک نوع حمایه است که نمی گذارد حیثیت شان مواجهه بخطر شود. مرام اصلی و مقصد کلی اسلام از این گونه کمک ها فقط و فقط یک نوع اتحاد و صلح و زندگی بی مخاصمانه بلکه یک قسم زندگی با همی و آشتی دادن است میان طبقات. خدای بزرگ (ج) در سورة ماعون در باب سرمایه دار و دارنده هائیکه از حقوق مشروع و انسانی مردمان مسکین و ایتم احترام نمی کنند فرموده اند: (فذلك الذی یدع الیتیم ولا یحض علی طعام المسکین) پس مکذب و منکرین یوم الحشر کسانی هستند که از حال اطفال صغار و مصو میکه والدین شان از جهان چشم پوشیده اند و خود آنها نیز از عهده تأمین حیات خود برآمده نمیتوانند

خبر نمی گیرند. خود و یاسائر مردم را برای اینکه حاضر شوند به مساکین و غرباء کمک و اعانه مالی بکنند ترغیب و تشویق نمی کنند.

پس معلوم است تا وقتیکه ایتم به کار و به تأمین زندگی خود آماده می شوند اداره و کنترل شان در تمام ساحه حیات و زندگی باید تحت مراقبت اقربا و یاسائر موسسات خیریه دولت صورت بگیرد.

از این نیز ثابت میگردد تا آشناسان فقراء و غرباء به کار و کسب و رسیدن شان به اصل و هدف زندگی اسباب معیشت و زندگانی شان بر بالائی اغنیاء تحمیل شود این آیه مبارک باین مطلب نیز اشاره دارد از جمله آثار و علایم مهم انیکار به يوم الجزاء این نیز شده میتواند که احترام حقوق ایتم و فقراء بجا نشده و مقرراتیکه شریعت اسلام در اجراء استحقاق آنها بر ثروتمندان گذاشته تعمیل نشود و از فحوای آیه این نیز معلوم میشود.

که بی اعتنائی در باره حمایه و تأمین حقوق مردمان بی وسیله جرم جبران ناپذیر و گناه بس بخشش ناپذیر است و هم بنظر میرسد که کلام باری تعالی درین مورد چقدر تند و تهدید آمیز است. مفاد و ترجمه چند آیه که بالا ذکر شد اصل آیه ظاهر آن خیلی موجز و خلص بنظر میرسد ولی معنای کلامی است بسیار جامع که مستقیماً بدنیای انسان ربط و تماس دارد زیرا اصل و هبداء موسسات خیریه دنیای مترقی و ملل متمدن از قبیل دارالایتم (یتیم خانه ها) و دارالامساکین (مسکین خانه ها) هلال احمر و غیره منابع امدادی از کتاب اسلام منبع و سرچشمه گرفته است.

بلی اگر در امارات تاریخ تأسیس و مبادی همچو موسسه های امدادیه و خیریه جهان مطالعه و تحصیل بعمل بیاید باثبات خواهد رسید که اصل و احساس این نوع اعانه ها اصلاً از دین مقدس جامع اسلام منبع گرفته است.

پس ثابت است که دین مبین اسلام از هر حیث بر سایر ادیان ذاتاً حق تقدم و برتری دارد.

یعنی دین اسلام از یک طرف پیروان خود را جداً امر می کند که به طبقه ضعیفاء و مساکین کمک مالی کنند و احتیاجات فعلی شان را از درك های مشروع مرتفع سازند و از جانب دیگر توده نادار را که به ضعف اقتصادی و مادی مبتلا و گرفتار هستند شدیداً امر می کند که حیات آینده خود را از راه مشروع و کسب حلال تأمین نمایند.

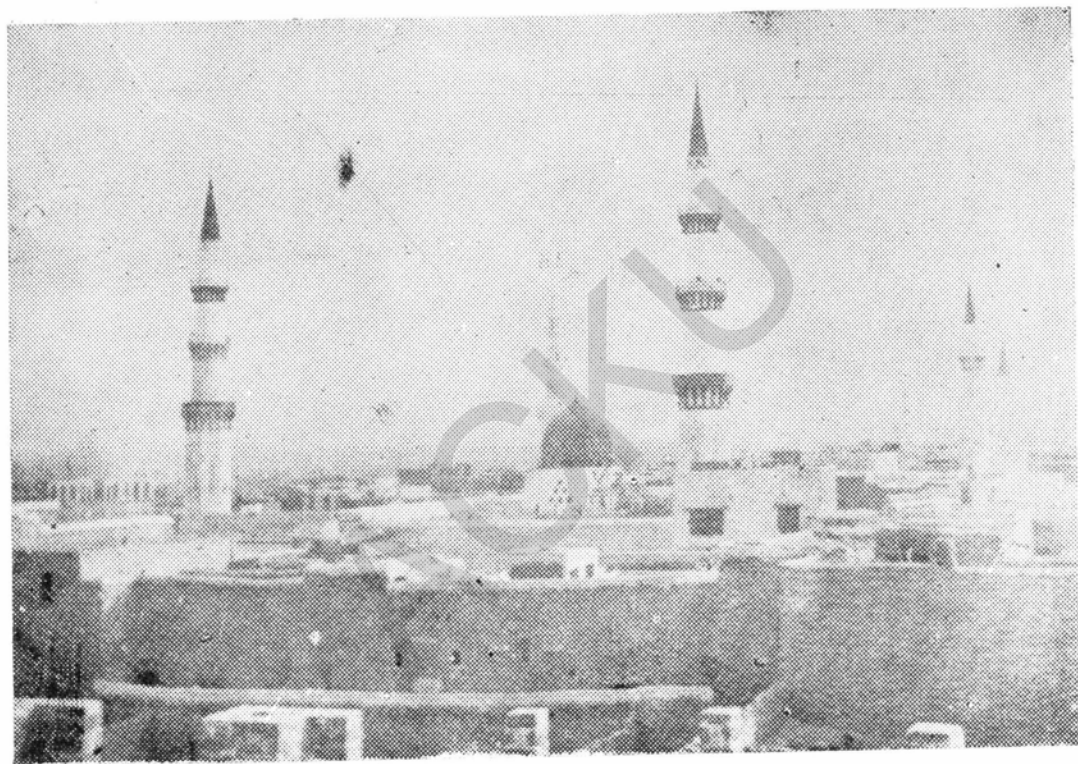
دین اسلام می‌فرماید که در اثر کار و کمک پیروان آن از بحران اقتصادی نجات یابند اما نقص اینجا است که فرمایشات آن بجا و تطبیق نمی‌شود.

هدف اصلی اسلام از موضوع کمک این است که باید گلیم فقر و مسکنت از جهان پیروان اسلام و بلکه از میان دنیای انسان جمع و چیده شود و جهان آدم حتماً باید از نقطه نظر اقتصادیات فوق العاده حمایت شود.

زیرا این امر نیز مسلم است که عده زیادی از جامعه وتوده در يك مملکت مثلاً از غرباء و نادار تشکیل می‌یابد. پس ضعف افراد در يك جامعه از نگاه مادیات سبب ضعف مملکت میگردد.

از اینجا است که اسلام در صدی شده که باید اولتر و سایل حیاتی و زندگی مردمان درمانده از درك زکات عشر، صدقه فطر، اضحیه، اموال غنائم و غیره برو احسان فراهم و موقتاً در تقویة بنیه مالی پیروان خویش رسیدگی کند و نماید که ممالک اسلامی به بحران اقتصادی مبتلا و گرفتار باشند. و از جانب دیگر مردمان نادار و غرباء جامعه اسلام را سخت به کار و کسب مشروع حکم نموده و میخواهد که مردمان بیکار و بی‌کسب جامعه بکار بیافتند و ازین راه اوضاع مادی آنها را حمایت و مراقبت می‌کند مرام اصلی اسلام از این قبیل کمک و معاونت ها این نیست که فقر و مسکنت ابدآ در جامعه اسلامی موجود و حکم فرمائی داشته باشد زیرا این وقت برعکس هدف حقیقی اسلام غربت و مسکنت برعالم اسلام استیلاء و غلبه یافته عده زیادی از پیروان آن دست به بیکاری میزنند.

شبی پیش خدا بگریستم زار
مسلمانان چرا زارند و خوارند
ندا آمد نمیدانی که این قوم
ولی دارند و محبوبی ندارند
اقبال

مسجد شریف نہوی (ص) یا نخستین در سگاہ اسلام

شرح القصيدة العينية

د گران افغانستان د علمي ځوی-شیخ الرئيس اثر

دا خبره گردو خلکو ته ښکاره ده چه ابن سینا د طبیعي علومو-طب او فلسفې په آسمان کښی دیوروشانه ستوری حیثیت لری دده شخصیت با ندی مونږ هغه وخت ایمان راوړو چه ابدی آثارو ته ئی متوجه کیږو ځکه ددی ستر فیلسوف زیاتره علمي آثار په پورو شرقی او غربی ژبو باندی اړول شوی دی تراوسه پوری د غرب په طبی اکیادو کښی دده هغه کتاب چه د الشفاء فی طب، په نامه دی تدریسی بی اود تل دپاره دده قیمتی او علمي آثار د استفادی وړ دی ځکه دده په ایداعی او علمي څیړنو کښی د علمي ودی رڼا خلیده ده په افکارو کښی حقیقت موندلی شی او که سپی د حقیقت نه سترگی پټی نکړی نو دی باندی به اعتراف وکړو چه بشري ثقافت ددی ستر نبوغ او فلسفې په زیار او هاند کی تر ډیره حده پوری مخکښی نللی دده د فکر جولان و چه د تیر مدنیت او فنی ارتقاء حلقی ئی سره وتړلی .

څومره ئی چه د جسمانی طب په ساحه کښی موفق گامونه وچت کړیدی هومره ئی د علم النفس او دهغه د پیلو اسرارو په متعلق هڅه کړیده چه ددی مرموز قدرت په متعلق د زړه پوری د نظر ئی انسانی قولنی ته وړاندی کړی او دا ید بالستی مطمئنی فلسفی ته خدمت و کړی چه په دغه برخه کښی دده هغه اثر چه د قصیده العینیة په نامه ده د زړه پوری شهکار دی دروح په متعلق پخپلی نظر ئی باندی داسی پیل کوی چه روح د لمړی حل دپاره د علاء الاعلی نه زموږ نړی ته کیوتی او بیا د خه درجی موندلو نه بیرته عالم بالا ته ستنیږی نیکمرغی دهغه چا په برخه ده چه خپل هغه واجبات او فرائض ئی په ځای کړی وی کوم چه د خدای، کورنی او قولنی په مقابل کښی ئی لری او دخپلی فربضی دایفا په وخت کښی دهیچا نه د کومی ښیکنی آرزو ونه کړی بلکه دخپل پرواز ئی باید پیر لوړوی او دهغه جاویدانی سعادت اسره ئی په زړه کی وی چه هېڅ پای نلری که چیری انسان د کائناتو د وجود په برخه کښی

فکر روز غلوی او دفطرت په نوامیسو باندی د علم راوړلو کوښښ و کسپې نو ضرور دخپلی هڅې نه به د حیرت نتیجه واخلی او دخدای په جلالت به ایمان راوړی او پدی به هم پوه شی چه داسی یو نظام د تصادف محصول ندی بلکه د دنیا په جوړولو کښی یوه غایه پرته ده او هغه داچه! انسان د تکامل هسکی پوړی ته ورسیزی او داځکه چه انسان دخدای خلیفه دی او خدای پاک انسان په احسن تقویم کښی پیدا کړیدی اراده او پوهه ئی ورپه برخه کړه او انسان دی چه رول لری اود را نده او کسانه طبیعت مواد په کار اچولی شی. هو! خدای ناعوس امانت حضرت انسان ته سپارل شوی او یواځی انسان دی چه ددی امانت وړلو ته ئی ځان چمتو کړیدی د بدویت نه مدنیت ته او د ناپوهی نه پوهی ته ورسیزی وده ته داسی یو قدرت ورکړ شوی چه د دیروشیانو په کشف او محیر العقول و اختراعاتو باندی بریالی شوی دی داگر د فعالیتونه دروحی قدرت محصول گڼلی شو او انسانی روح دی چه د تل دپاره پاتی کیږی دروح د تل او تاثیر په وجود کښی یو ښکاره حقیقت دی او کوم څوک چه ورته سترگی پوی او یائی نه منی نو دادی ته ورته دی چه سپری دخپل وجود نه هم سترگی پوی کړی بشری زړه دی چه مبداء سره له بدویت نه زاپدی خواهینه ښکاره کوی

در روح او نفس په مینځ کښی څه فرق دی؟

د کلام او تفسیر زیاتره علما دروح او نفس په توپیر با ندی قائل ندی بلکه روح مخکښی له هغه نه چه بدن ته تنوخی ورته روح وائی او کوم وخت چه بدن سره تعلق ونیو نو بیا ورته نفس وائی که نفس په ښیښگو متصف و ورته مطمئنه او که په بدو کار متصف و سیئه او اماره با السوء ورته ویل کیږی .

امام فخر رازی په خپل تفسیر کبیر کښی لیکي چه د کل نفس فا ثقه الموت آیت نه معلومیزی چه نفس نلری ځکه هر کله چه دمر گس په خوند بو هیږی نو ژوندی دی او داځکه چه احساس د ژوند صفت دی نو پدی اساس بدن مری او روح نه مری په بیضاوی شریف کښی ددی آیت په تفسیر کښی (یا ایته النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیه مرضیه فا دخلی فی عبادی و ادخلی جنتی الایه) فخر لیکي چه ددی آیت نه تر شرح بقالو نه تننا نا بتیزی .

روح هغه ښکلی ناوی ته ورته ده چه په مهر او یارانه کښی ښه اعمال غواړي
 اوهغه چاسره غاړه غړی کیږي چه دبڼو کارو نو نه ئی خان ژغورلی وی او بالاخره
 په پوره درناوی عالم بالا سره وصل کیږي پدغه رڼا کښی ابدی اوسرمندی رڼالیده
 کیږي دایو داسی لمر دی چه هیڅ زوال نلری اوداسی یوه سکر وټه ده چه
 دانسانیت خو نه پری توده ده دهغو خلکو په حال پیر افسوس چه دخپلو نفوسو
 په تهنید او دخپل فکر په صیقلولو کښی زیار نه باسی اود پریشانو په ظلمانی دنیا
 کښی ترور اولالپانده گرځي باید انسانی د هواؤ هوس په آس سپور نشی اودرو
 حانیت هغه پوره چه دزړه په دنیا کښی ئی لگیږي مړه نکړي .
 لکه چه وائی لا تغتر البغیمهم فجسو مهم - فی جنة وقلو بهم فی نار

اوشیخ الرئیس دروح مسلې ته ډیر خیر شوی او په حیرت سره ئی پور ته
 کتلی دی چه څنگه دی کیښو اجسامو ته هغه نورانی روح پو کړی شو خو بیاهم
 د عقلی اشراق په زور ئی داموضوع ترد پوره حده پوری خپرلی ده لکه چه وائی هبطت
 الیک من عمل الارتفاع - ورقاء ذات تعزز وتمنع - یعنی کیوت ناسوته د عالم بالا
 نه دروح هغه کو تره چه دعزت اودر ناوی وړوه نو تاسوته ښائی چه دنفس د تزکیس
 په مرسته دامیلنه خو شاله وساتی خود عالم امر استاخی متا تره نشی او تاسی
 د بد بختی کندی تهونه لویږي او په بل بیت کښی وائی چه : وصلت علی کبره
 الیک وربما - کرهت فراقک وهی ذات توجع - غرض دا چه روح په زور سره زمونږ
 بدن ته داخل شوی ځکه چه روح د عالم نور نه دی او جسم ورسره هیڅ جانت
 نلری مگر کوم وخت چه د بدن نه لری کیږي نو درد حسوی باید مو نږ داسی
 اخلاق ونلرو چه دخپل د ژوند هغه روح چه مونږ پری دگر دو کائنا
 توبه امتیاز حاصل کړی ورپرو وخدای پاک فرمائی - قد افلح من زکاهها وقد خاب
 من دسیها - هو کوم څو ک چه خپل نفس د ښو اخلاقو په واسطه تزکیه کړی بریالی
 دی او هغه سړی بد بخته او ناکام دی چه نفس ئی ملوث شو - دی ستر فلسفی
 کوشنې درې دپاره وچه بشر دروحي تزکیس د تلقین په زور د سعادت پړاوته ور
 سوی اوفاضله ملکات پکښی ژوندی کړی .

په اسلام کېنې عملې اتفاق

څرنگه چې اسلام مکمل دین او جامع قانون دی له دې کبله هر امر ئې د تقدیر په اهرار شادئې په زړه پورې مصداق لری که ښه خیر شو او د حقیقت په سترگه نظر وکړو راته څرگنده بهشی چې په رښتیا سر د داوی خاوندیپه او امر او نواهیو کېنې خورا ډیر حکمتونه پرانه دی اولومړۍ برخه ئې د شریعت سعادت او نیک مرغی بنسټ بلل کېنې لځکه کله چې خدای (ج) بشر ته خطاب کړی دنړۍ دقو او وگړو مجموعې ژوند په ښه وگه پکښې مراعات شوی دی که مونږ دا لېسې بیلو بیلو نواهیو ته په ډیر غور سره خیر شو او همدارنگه داوامرو بیلې بیلې ځانگړې ولټو بیا په دزړه له کومې دقیقې او تصدیق په ډول اقرار وکړو چې د اسلام دین مقدس او سپېڅلی قانون لری دبشر دائمی سعادت غواړی او هغه ته د نیک مرغی چاره په ښې لاس کېنې ورکوی ترڅو چې سمه او مستقیمه لار وړاندې و پېژندلشی .

څرنگه چې انسان اجتماعي ژوند ته ډیره اړه لری اودا ضروري خبره ده چې داتفاق او اتحاد په صحنه کېنې ژرک وکړی نو لځکه خدای (ج) سر بیره پر دی چه دوی ته د اتحاد په شا وخوا کېنې ښه ارشادات کړی ددوی لپاره ئې په عملې ډول سره داسې قوانین اوضع کړی دی چې هر کتو نکی به دخو شالید او بریا لیتوب باعث وگرځی اسلام دمسلمانانو ترمنځه دعملې اتفاق ټینګ بنسټ کېښو داود هغه په خوائی وگړی دعوت کړل ترڅو چې په عملې توگه داتفاق او اتحاد ښه هر کلي وشي او هر مسلم خپلو دیني وړونیو سره دمرستی او تسامح لارو نیسی او هغوی سره دزړه له کومې مینه او محبت څرگند کړی له دې کبله ووچه لوی خاوند خپله بندگان پنځه وخته لمانځه ته وبلل وروسته ئې امر وکړ چې دلما پنځه مراسم باید په مخصوص محای دټولنی او اجتماع په توگه اجرا کړی شي اودا ټولنه سر بیره پردی چه دبشر له میزه صفاتو څخه شمیرل کېږی دمسلمانانو ترمنځه په زړه پورې مینه او محبت پیدا کوی دکلی او کور وگړی پنځه وخته ټولنه کوی یو ډبل له ژواک څخه ښه خبر یږی او هغوی سره دتنګ دستې او اړتیا په وخت کېنې دمرستی او کومک لاس

ورکوی لوله دی کبله دوی همیشه له رېږو او تکلیفو څخه په یوه ډېره ژوند کوی اود سعادت اونیک مرغی په کوڅه کښی قدم وهی بلکه د عمل په ډگر کښی تل تر تله بریالی اوسی .

اسلام دخان لخوا نه مفکوره ناوړه وبلله د تعصب مراندې ئی وشلولی قول ئی له یوه سانسور لاندی ونیول، دیو دین اویو هدف په خوائی وبلل دغنی اوفقییر په منځ کښی ئی توپیر ونکړ بلکه قول ئی په یوه سترگه ولیدل او هغوی ته ئی د لمانځه د صحت له شرطو څخه یوه خوا دریدل شرط و باله .

داخر کنده ده چه پنځه وخته لمو نځ د جماعت او ټولنی په توگه د کلی او کور تر منځه ښه اتفاق او په زړه پوری اتحاد راوی مگردا لازمه ده چه هر سپی د جماعت په حقیقی فلسفه او اصلی هدف وپوهیږی ترڅو چه وکولای شی له جماعت څخه دوگړیو تر منځه ښه مینه دوستی او ورور گلوی ټینگه علاقه اورابطه وپېژاندل شی ځکه دا د جماعت او ټولنی د زړه له کومی غوښتنه ده که څوک ښه ژواک غواړی خوباید بغض حسد او نور نورو ناوړو اعمالو ته هڅه اومیلان ونکړی ځکه د جماعت مقصود ښه اتحاد او اتفاق دی که څوک هیله اری چه له جماعت څخه فساد پیدا کړی نو ویلی شو چه د ارنگ خلک د جماعت په اصلی هدف ندی پوهیدلی اوله هغه څخه ئی د مثبتو نتايجو پرځای منفي خوانه میلان کړی دی .

څرنګه چه په جماعت سره پنځه وخته لمو نځ د کلی او کور تر منځه د اتفاق نړی ښه ټینګوی همدارنګه د جمعی لمونځ په یوه قریه کښی ښه اغیزه اری اود اتفاق باعث ګرځی او هغه کسان چه په یوه هفته کښی یو تر بله نه وینی د جمعی په لمانځه کښی را ټولیدږی د مینې اومحبت په سترگه یو بل ته ګوری د اجتماعی ژوند په ساحه کښی ښه ژواک غوره کوی درېو او تکلیفو مخ نیوی په کچه سره کوی ځکه اجتماعی ژوند ډېری سختی او ناوړه پیښی په ښه توگه او کامل اهتمام سره پای ته رسوی بلکه تل تر تله ښه ژواک او نیک مرغه ژوند ته د زړه له کومی هرکلی ورکوی او دا غواړی چه باید د سعادت په ډگر کښی قدم ووهی دا لاسه چه هر څوک هیله اری چه خپل ګاونډیان سمی او مستقمی لاری ته وبولی .

داخړ كنده ده چه د جمعې جماعت په اسلامي ټولنو كېښې خورانبه او به زړه پوړي اغېزه لري همدارنگه داختر د لمانځه لپاره د پوړيو خلك راغونډېږي او په دې غونډې سره دهغوى ترمنځه مينه ، محبت او د اجتماعي ژوند فكر او خيال پيدا كېږي هر څوك خپل مسؤليت پيژني خپله ټا كلى وظيفه په وړ بن تمډي اجراء كوي بلكه هميشه داغواړي چه په يوه مجلس كې په ښه نوم ياد شي ، وروستنى نسل ته دعزت او تقدير وړ نوم پريږدي او خلكو سره د مرستې او تساند لارښه و چلوي .

او داخړ كنده خبره ده هر څوك چه ښه ژواك ، سپيڅلى اخلاق او صاف وجدان غوره كړى د خلكو په زړو نو كېښ د پرمخترم او په زړه پوړي برخه لري نو له دې كبله لازمه ده چه هر انسان په يوه اجتماع كې له ناوړو اعمالو څخه ځان بچ كړي او دهغه پر ځاى د زړه له كومى دښو اعمالو په خواهښه او ميلان ولري .

كه مو ښه څير شو او د اسلام هر ركن ته په نور سره نظر وكړو نو څو رالوړى فلسفې لري بالخاصه د حج په لزوم كې اجتماعي ژوند اتفاق اتحاد بين المللي ژواك او د اسلامي «يوادوو كې يو ته يي په يوه ډگر كې د اجتماع په تو كه د سماعت او نيك مرغې لارور ښودلې ده څرنگه چه حاجيان د تېرې له بيلو بيلو ځايو څخه په يوه مخصوصه ځمكه كې غونډه كوي نو دوى تر هر څه وړمېږي ته ښه متو چه كېږي چه مراد له دې غونډې څخه دلوى ځانوند رضايت او د اتفاق ښه هر كلى دى ځكه هغه مخصوص مراسم چه په هغه ځاى كې اجراء كېږي انسان ته داسې تعليم ور كوي چه بايد هروخت خپلو اسلامي وړونو سره داخلاق او انسانيت په چوكاټ كېښ ښه ژواك غوره كړي .

كه د صدقې اوز كاة په ځوانظرو كړو راته څر كنده به شي چه په رښتيا سره د صدقې حقيقي هدف او اصلي فلسفه مسلمانانو ترمنځ د اتحاد غوښتنه او هوسا ژوند دى ځكه كله چه بديان له بې وزلو خلكو سره مالي مرستې وكړي د دهغوى ترمنځه ښه مينه او محبت پيدا كېږي له دې كبله دى كه غميان له مسكينانو سره د تساند لارو نيسي شيخ كله به يو تعرض و نكړي بلكه هميشه به هوسا او د آرامي په صحنه كې ژوند وكړي او دا په ژوند به په حقيقي ښه كېښ و پيژني . پاى

تاریخ کتابخانه‌های اسلامی

بنا به شهادت تاریخ حکومات و ملل اسلامی راجع بکتابخانه‌های بزرگی که در ازمینه مختلفه تاریخی اسلامی بنیاد گذاری شده اهتمام زیاد بخرج داده‌اند و ثابت شده که چگونه این کتابخانه‌ها بصورت محیر العقول وسعت یافته و باز به چه علت رو بانحطاط گذاشته‌اند. مؤرخین سه کتابخانه رادر اسلام بزرگ و مهم وانمود کرده‌اند :

اول :- کتابخانه اموی ها در اندلس .

دوم :- کتابخانه عباسی ها در بغداد .

سوم :- کتابخانه فاطمی ها در قاهره .

ایم سه کتابخانه بی نظیر ترین مخازن کتب عصر اسلامی بشمار میروند که مشتمل بر اکثر کتب قیمتی و کمیاب بودند. بلی! در پهلوی این خزائن - کتابخانه‌های زیاد دیگری نیز به منظور تنویر افکار مردم تأسیس شده بود لیک بنیایه کتابخانه‌های فوق الذکر رسیده نمیتوانستند خزائن سه گانه فوق دارای اصول ثابت و مقررات منظم بوده و علاوه بر آن بر فراز تمام شهر های اسلامی در اهتزاز بودند زیرا خلفاء شوق بیشتری بانتشار معارف و ثقافت داشتند و برای امحاء چهل و نادره و نا دانی بتاسیس همچو مراکز علمی و کتابخانه‌ها می پرداختند .

شکی نیست که عصر فاطمی ها از نقطه نظر نشر ثقافت اسلامی عربی و علوم دیگر و تاسیس موسسات عرفانی در نواحی مختلفه مشهور ترین عصر اسلام شناخته شده چه فاطمی ها کتابخانه‌های متعدد و عظیم الشان بنیان نهاده کتب معتبر و بیش بهار هر چه توانستند در آنها جمع نمودند این کتب نه تنها بمنهت فاطمی ها تماس میگرفتند بلکه متعلق به علوم متنوعه دیگر از قبیل فلسفه، نجوم، هندسه، منطق، ریاضی، طبیعیات الهیات و غیره نیز بودند هر کتابخانه دارای اهمیت خاص بود لیک کتابخانه فاطمی ها در مصر بمقابل کتابخانه امویها در اسپانیا ترجیح داشت در عهد هوف فاطمی که دانشمندان مقتدر، شعراء و ادباء به تعداد زیاد بودند و دانش مخصوصاً علم فقه و تفسیر به پیمانه زیاده پیشرفت

نمود که معز فاطمی در آن نهضت علمی با آنها اشتراك ورزیده سهم بزرگی به خود گرفت.

بلی قرن چهارم هجری عصر در خشان معرفت گفته میشود چنانچه لواء این تقدم در شرق بدست بومیپیان و همدانیان و در اندلس بدست امویها بود. لیکن فاطمی هادین راه کم از اوشان نبودند چنانچه منصور فاطمی از نگاه فضل و دانش شهره آفاق بود و امور خلافت مانع تتبع و تالیف او نمیکردید و گذشته از آن پسر خویش معز را همیشه به تحصیل علم و تالیف و نوشتن کتاب تشویق و توصیه مینمود بهمین علت کتابخانه معز اولاً در منصوریه و سپس در قاهره کتب ضروری معلومات فراوانی داشت که این عظمت و جلال و کثرت کتب خزانه مذکور را سومین خزانه مشهور اسلام بنام کتابخانه فاطمی ها معرفی نمود. میگویند تعداد الماریهای داخل کتابخانه چهل پایه بود که هر کدام پر از کتب مشنوعه بود تنها از علوم قدیمه به تعداد هجده هزار جلد کتاب در آنها وجود داشت هر الماری دارای چندین خانه بود و هر خانه توسط یکپرده از دیگری جدا و ذریعه دروازه و قفلک جداگانه محکم میکرد دید این کتابخانه عظیم الشان شامل دوصد هزار جلد کتاب از علوم مختلفه مانند کتب جمیع مذاهب لسان عربی، حدیث، تاریخ، فلسفه، نجوم طب، کیمیا... و غیره بود علاوه مجموعیه هایی از نو شتجات ابن مقله و ابن البواب و دیگر خطاطان مشهور هران مخزن جلب نظر میکردند، آنجا نبشتهای خیلی دلکش با آب طلا و نقره بروی پوست های منقش حیوانات بزیبائی کتابخانه می افزود.

ابن القفطی ذکر کرده که در سنه ۴۳۵ هجری چون ابو عبدالله برمستد قضا نشست از کتابخانه فاطمیه دیدن نمود چون لست کتب را در خواست نمود باندازه شش هزار و پنجصد جلد کتاب تنها در علم نجوم، هندسه، و فلسفه در یافت نمود و نیز دو کتابچه فلزی که یکی از مس و کار بطليموس بود و دیگری از نقره که سه هزار درهم وزن داشت بوی نشان داده شد.

ابن الاثیر و مقریزی گفته اند که عبدالله المهدی موسس و رئیس دولت فاطمی ها کتب بسیار مهمی را که از اجدادش بوی مانده بود هنگام حرکت از مقام سلیمه با خویش برداشت ولی در عرض راه که اوجانب سجلماسه روان بود نزدیک طرا بلس در قریه ای بنام طاحونه آنها را هدایای قیمتی بسرقت رسیدند، اما قائم

فاطمی توانست آنچه را پدرش گم کرده بود دوباره بدست آورد تسلیم کتابخانه نماید (۳۰۰هـ).

معز فاطمی که روانه مصر گردید کتب بسیاری از کتابخانه شخصی اش باخورد با آنجا برد و کتابخانه فاطمیان را باین واسطه غنی تر ساخت .

فاطمی ها با دولت عباسیان مسابقه علمی داشتند و باین لحاظ همیشه در پی تحصیل دانش بود تدریس و تعلیم ، بحث و تالیف کتب ، نقد و تقریظ آن ها نهنگداشتن و حفظ مؤلفات و آثار خطی فضلاء و غیره را وظیفه نخستین خویش میدانستند . فاطمیان عادت داشتند تا از یک کتاب چندین نسخه بدست آرند و یک يك نسخه به کتابخانه های بغداد و قرطبه نیز میفرستادند ، لذا فاطمیان در جمع آوری نسخه های کتبی که در کتابخانه های دیگر پیدا نمیشد خیلی موفق بودند که ابن اهرم علاقه مزید آنها را به کتاب و کتابخانه نشان میداد .

مسیحی گویند: روزی بحضور عزیز فاطمی از کتاب عین خلیل بن احمد ذکر می میان آمد عزیز فاطمی کتابدار را خواسته او را باحضار کتاب مذکور اهرم داد کتابدار علی الفور داخل کتابخانه شده بدست آورد سی نسخه از کتاب عین بزور آورد که یک نسخه آن به خط خود خلیل بن احمد نوشته شده بود آنگاه شخصی پیش شده یک نسخه از تاریخ طبری بحضور تقدیم نمود عزیز فاطمی آنرا به صد دینار از وی خرید سپس بکتابداران اهرم نمود تا اگر تاریخ طبری در کتابخانه داشته باشند بیاورند کتابداران بیش از بیست نسخه تاریخ طبری نزد وی آوردند که یک نسخه آن بخط خود مؤرخ نوشته شده بود عجیب تر اینکه ازین کتاب به تعداد یک هزار و دو صد جلد در خزانه مذکور موجود بود . مقریزی در کتاب « اتعاض الخلفاء خویش حکایتی را که نمایندگی از شوق و علاقه بیشتر فاطمیان بجمع آوری و حفاظت کتاب مینماید ذکر کرده است بدینقرار که از اشراف مصر شخصی بنام ابو جعفر مسلم مصنف بزرگی را که منسوب به یحیی بن خالد برمک بود نزد معز فاطمی آورد و بچهار صد دینار آنرا خریده بود چون معز او را دید برایش گفت ترا بخاطر این مصنف خیلی مسرور میکنم و جای مسرت هم است لیک هائیز میخواستیم بالمقابل افتخار کنیم ، آنگاه دو مصنف خواست بیاوردند هر دو مصنف از لحاظ خوش خطی ، زرکوبی و جلاش بی نظیر و قابل تعجب بودند ، معز گفت: این خط و طلاکاری و صفائی همه

از منظر او اندک که بدست خودش صورت گرفته، مسلم بالمقابل به مصحف دیگر اشاره نموده گفت: این مصحف که بخط مولانا معز نگارش یافته؛ معز گفت: بلی! آنگاه دو نسخه را که خودش نوشته بود بوی نشان داد مسلم گفت من هرگز چنین خط زیبا ندیده ام.

وزراء فاطمی نیز در جمع آوری و نگاه داری کتب کم از خلفاء نبودند بطور مثل یعقوب بن کلس که شخص دانشمندی بود علماء بدورش جمع میشدند و در منزلش یک تعداد زیاد مردم برای نوشتن قرآن مجید اقامت داشتند، يك جماعه دیگر مصروف نوشتن کتب حدیث، فقه، ادب و طب بودند، پس از نوشتن آنرا اولاً مقابله میکردند و سپس نقطه های آنرا گذاریده و حرکات آنرا مینوشتند همچنین مشیر بن فؤاد ما لك خزائن بزرگ کتب بود.

خزانه فاطمی ها سومین خزانه کتب در اسلام بود که عظمت و جلال داشت خزانه اولی عبارت از خزانه عباسی ها در بغداد بود که در (۱۷۰-۵۰۳ هـ) هارون الرشید آنرا تأسیس نموده کتب زیادی که از حساب بیرون بود در آنجا جمع کرد، این کتابخانه دارائی خود را تا زمان استیلاء منل بغداد که در سال ۶۵۶ هـ صورت گرفت حفظ کرده بود ولی پس از حمله بمصر همانه منل خزانه منل کور بکلی نابود گردید و علائم و آثار آن از بین رفت.

خزانه دومی عبارت از خزانه خلفاء بنی امیه در اندلس بود که مؤسس آن مستنصر بن عبدالرحمن الناصر میباشد (۳۵۰-۳۶۶ هـ) خلیفه مستنصر شخص عام دوست و عالم پرور بوده کتب مختلفه بسیار جمع کرد بطوریکه این خزانه را در قرطبه تأسیس نموده طائفه تجار را برای خریداری کتب به نواحی مختلفه جهان فرستاد و بآنها امر داد تا در راه بدست آوردن کتب از هیچگونه ایشار و بدل مال دریغ نکنند تا يك کتابخانه آبرومند نصیب ایشان شده در تربیه علماء و نویسندگان و جمع آوری کتب از کتابخانه بقی عباس عقب نمانند از بیرو يك مجموعه زیاده کتب به تعداد چهارصد هزار جلد بدسترس استفاده مراجعین گذاشته توانستند باوجود این همه جدیت خزانه فاطمیان نسبت به دو خزانه دیگر اقتدار کافی داشت چنانچه مقریزی خزانه منل کور را توصیف نموده و آنرا از عجایب دنیا

خواننده است زیرا در جمیع بلاد اسلامی خزانه بزرگتر از آن وجود نداشته و تعداد کتب آن به یک میلیون و شش صد هزار جلد میرسد، و آثار خطی زیاد داشت ولی با تأسف شدید خزانه فاطمیان دستخوش حوادثی گردیده از طرف اترک به یغما برده شد.

مقریزی درین باره چنین نوشته که: یکتعداد کتب مهمی را بعضی غلامان و کنیزان از کسار انداخته جلد آنها را برای خویش بوت و پاپوش ساخته بودند، و اوراق آنها را سوختاند، و یک تعداد کتب دیگر را غرق و تلف نمودند و آنچه باقیمانده بود وزش بادها گرد و خاک را بر آن نشانند و تپه های از آن بنام تپه های کتب تشکیل یافت، لیکن با وصف این مصیبت حزن انگیز که بر کتب فاطمیان نازل گردید، فاطمی ها هرچه زودتر آنرا تلافی نموده و توانستند در عصر حاضر فاطمی آخرین خلیفه ایشان خزانه بزرگی بوجود آرند که بد بختانه این خزانه هم در وقت حمله و استیلاء صلاح الدین ایوبی بالای قصرهای فاطمیان بفروش رسید که فروش آن سالهای متمادی را دربر گرفت گرچه این عمل ناپسند قابل تذکر نیست لیکن کثرت و زیادت کتب از آن بخوبی فهمیده میشود.

فاطمیان که حرص زیاد بحفاظت کتب کمیاب داشتند پس از بر بادی کتبخانه شان کوشیدند با کتب دست داشته خویش همراهی که آنیکه در شهرهای دیگر اسلامی دارای کتبخانه بودند کمک کنند ولی تأسف اینجاست که بعضی از مجموعه های کتب پر ارزش و کمیاب از بین رفت و ضایع گردید.

به همین صورت کتبخانه های زیاد دیگری نیز به تلف رسیده و طعمه حریق گردیدند چنانچه «هلاکوه» در سال ۶۵۶ هجری کتبخانه را که بانی آن حضرت مرتضی بود در بغداد از بین برد و آنهمه کتب را که تعداد آنها به شش صد هزار جلد بالغ میگردد در نهر دجله غرق ساخت برخی اظهار کرده اند که کتب مذکور را همراه گیل مخلوط کردند یعنی عوض گیاه آنرا استعمال نموده از کاه گیل آن طویله های متمادی برای اسپان خویش تیار نموده اند.

مؤرخ هندی شبلی نعمانی از بعضی مؤرخین بغداد روایت میکند که : تاتاریان همینکه کتب بغداد را به نبرد جله سپردند سیاهی ای که کتب بدان نوشته بود آب دجله را بکلی سیاه و تیره گردانید. این مردم نه تنها کتابخانههای بغداد را از بین بردند بلکه بهمین وضعیّت تانرستان، ماوراءالنهر، خراسان، بلاد جبل فارس عراق و شام پیش رفتند، گویا آنها دشمن کتاب و کتابخانه بودند چه درین قسمت از هیچگونه خرابکاری و تعدی دریغ نکردند.

در سال ۵۰۳ هجری مسیحیان نیز که داخل طرابلس شام شدند تمام منخان زن کتب مخصوصاً کتابخانههای مصر، شام، اسپانیا و ممالک اسلامیّه را در جنگهای صلیبی آتش زدند.

کتابخانه طرابلس شام که بامر «کائوت بری سینت جیل» سوختانده شد بیش از سه صد هزار جلد کتاب داشت همچنین «کاردنل دمی میش» هشتاد هزار جلد کتاب را در یکروز سوختانده همچنین کتابخانه که قاضی ابن عمار در طرابلس شام بنیان داده بود و مشتمل بر یکصد هزار جلد کتاب بود در جنگ صلیبی طعمه حریق گردید همینطور کتابخانه عموی بغداد که در محل کوخ از طرف ابو نصر وزیر بهاءالدوله در سال ۳۸ هجری تعمیر شده و محتوی برده هزار جلد کتاب بود بامر سراقسر «طغرل بیگ سلجوقی» که وارد بغداد گردید آتش زده شد، مؤرخین این کتابخانه را دارالعلم نامیده اند، یاقوت حموی میگوید :

از همه کتابخانههای اسلامی دیدن کردم لیکن هیچ کتابخانه ایرا باین خوبی و زیبایی نیافتم.

با کمال تأسف باید پیر نعیم که آن افراد بشر چارحیم بحال آنهمه کتابخانهها نکردند آیا کتابخانه و کتاب مجرم پنداشته میشوند تا بجزای سوختن برسند ؟؟

کتابخانهها نسوختند بلکه قلوب مؤرخین و محققین معروف بودند که خاکستر گشتند چه آنها قلوب خویش را در میان اوراق کتب پیچیده بودند، ای کاش آنهمه کتب تباه نمیشدند و سرمایه هنگفت علمی تا امروز بدست مسلمین می بود !!!

انجام

دقت او سنجش

ډېر وته زه گورم مگر په دې نه پوهېږي چه زه څنگه ورته گورم؟ په ډېر وته پوهېږم مگر هغوی په دې نه پوهېږي چه زه څومره بري پوهېږم؟ ډېر ما گړوی مگر اکثر په دې نه پوهېږي چه زه څنگه گړېږم؟ زه په خپله دنيا او محيط دښو او بدو مطالعه کوم او زما مطالعه دغه کتاب نهايت دپېچ او تاو او خوښه لري هو! معاموی په کښي شته عجائب غرائب اورنگارنگ چيستانونه لري دخلکو په څېر او اوضاعو کښي هم زه څه دقت او سنجش کوم همدارنگه ددوی په کارونو او دثرونو په جريان کښي هم زما مطالعه جاري ده دخلکو په ويناو او ليکلو کښي ضعيفی نقطی او تناقض څارم زما وظیفه نه ښوونه او تربيه ده او د بومبلغ په څېر دخلکي استعدادونه ملاحظه کوم زما په نزديکه قوی او محکم خلک دي او واقعاً دجامعی په درد رسيدلی شي چه دعلم او پوهنی به اندازه تجربه، صفائی او پورنگی ولري رښتيا خبره داد چه زه دخلکو په ښوکه څه هم زما پوری تعلق ونه لري خو ښېږم او په بدوئي که څه هم زما پوری هېڅ مربوطیت ونه لري متاثر کېږم زما دغه احساس تعنی ندي او نه په دغه اظهار کښي بی له تبليغي خدمت نه بل کوم امید لرم زه دجامعی دا اخلاقی پانگود تقوی سره نهايت دلچسپی لرم آبله ورځ یو جناب څه وغږیده او دپوره ظرافت نه ئی کار واخست ما ورته کتل چه دی دگړې بدو په وخت کښي څومره د اوضاعو مراقب پانی کیدي شي؟ متانت او سنجیدگی تر کومې اندازی ده؟ لس کاله مخکښي اوضاع حرکت دده هم راته معلوم وه زه په دې فکر ووم چه دده په وینا کښي دنن اود پرون فرق محسوسېږي او که نه؟ مگر افرېن شه چه همیشه دا اعتدال نه کار اخلي او که چیرته دبشریت دقانون په مطابق کله دا اعتدال نه لېږ شه اری شي بیا هم دی خپل ځان ته متوجه کیدي شي او د بیا دپاره نه غواړي چه په خپلو تیرو تلو باندې قائم پاتی شي په یاد ولری، یوه ورځ څه چه ډېری ورځی په کار دی چه خلک وپیژنو زما قول عمر په انتظار او کتلو کښي تیر شو مگر بیا هم امید دی چه زه به په دغه انتظار او کتلو کښي نه ستوما نه کېږم خلک اکثره خلک ښه فکر نشي کولی او د لیدلو او سنجولو قوت ئی ضعیف وي زما په نزد دیو سیاح لیدل اکثر سطحی وي زه دامنلی شم چه هر څوک چیرته کاه یاب

شو هغه به ضرور پوره 'ولائق' هموی مونږ باید دخپل دهنیت میدان وسیع کړو او هر څه ته ښه عمیق وگورو او دا ځکه چې د پرداسی خلک هم شته چې د هغوی خدمتونه دخلک پرته نظر معمولی ښکاری او په خپل ذات کښی د پوره اهمیت وړی. مثلاً هغه هم چې په کور او بازارو نو کښی زمونږ د پاره هر کونه جبارو کوی د جامعې د پاره د هغوی خدمت معمولی څیز نه دی نو به دی حساب هغه چې خدمت کوی او نه نقد یو پښی او لا د تقدیر په ځای یې موجه تعذیر پښی باید په دی پوه شی چې په اجتماعي گټو وندن کښی دا تر ملاحظې لاندی ونه نیول شی چه زه ولی نه نقد یو پښم ؟

او بازه ولی و خورول شوم؛ ځکه دغه حس هم په خپل ذات کښی یو رنگه گناه ده عطالت او پرمردگی تولید وی د امانم چه د حقوق مطالبه ضروری ده هر گدانه منم چه د پروپاگندې په ډول او د غلطی پالیسی په احساس خپل مطالب تر سره کړو ځکه خلک که څه هم د ځینو نادیهو شخصیتونو له خوا په خپلو حقوقو نه رسی او با مسموم هم شی باید دغه مظلوم خلک د دعوی خیر او رفا هیت سره هیڅ کله مصادم واقع نشی هوا دیو خرنده له وجهی ټول پوستین ته او ورته کول غلط کار دی د ملک او د وطن په آبرو مندی او سعادت با نښی باید هر څوک خوش او سی هغه عناصر چه دخلکوپه پاکو امیند و نو او هیلو باندی طفلانه تاخونه راوړی باید په عالمانه طور سره د هغوی مسکرو او فرب دفعه جامعه د خرابو نه بچه پاتی شی که مونږ دخپلو تجربو نه کار واخلو کفایت کوی ځکه مونږ څه نه دی چه نه مردی لیدلی او یا نه مردی اوریدلی؟ نو فلېند اداوس د پاره څه چې د بیایان پاره هم په کار ده چه دخلکوسره د مقامی ورت هیڅ نه کړو .

هوا ژوند پوره دقت او احتیاج غواړی دا په حافظه کښی دهمیش د پاره باید ولرو ۱. ځکه مونږ دخلکوپه احساس او بنیادی مسائلو باندی غور او دقت وکړو او د پچه نه مو د حقارت په سترگه ونه کتلی امید دی چه د هر رنگ خطر اتمنځه به ونیول شی.

۲. ځکه په مونږ کښی دور وړولی او اخوت او همدردی پوهان چیرته وی هغوی به دا رومرونه هیروی چه دخلکود استعداد اندازه څه ده ؟ او عطالت او پرمردگی د جامعې خوره اضرالری .

گه منزل

دگل رگونو کښې ژوند او سیمزې نور او سیمزې
یا دا ننگور غنچه کښې مینه او سرور او سیمزې
ښکلی هیواد کښې دپښتو ن دغسی ژوند غواړم
مینه ، ښایست او ورور ولې د کی دځوند غواړم
دامی منزل ، دامی جنت دی وروروان یم ، ورته
نه په ملایم ، نه په خان یم ، نه په خان یم ورته
چه هر عذاب وی دغه لاره کښې لذت دی را ته
که سړی لمبې شی دچا مینه کښې جنت دی را ته
چغه
هر خوا ته چنی دی انسان جوړ وو
یو وانی - څو - که بل - اسمان جوړ وو
راځی ، چه وکړو تری تپوس پښتو !
مونږ انسانان یو که نه ځان جوړ وو

که مونږ د خلکو د څیر په ملاحظه هاندلر و باید د هر څه نه اول د خلکو د ښه پوه
کولو او کار کولو او خلک په کار او چارو او داڅکه چه ونشی ډیر خلک دی په طلسمی
اوضاع او تخریبی افکارو و پوهیږی مگر په کاردی ونه پوهیږی اود خدمت په رنگ
دی نفرتونه تولید کړی . دجامعی تباهی دافرادو دپسمانی موجب گرځی اود افرادو تباهی
هیڅ دجامعی وجود ښخ نه راوولی .

که مونږ دجامعی اود وطن دپاره صادق خدمت گاران ځان حسابوو باید په دغه لیمار
کښې بی درسمی مسئولیت نه هم پوره دقت اوسنجش وکړو سواد شخص ملاحظونه
خیل ایمان او وجدانی مسئولیتونه حس کړو

حج

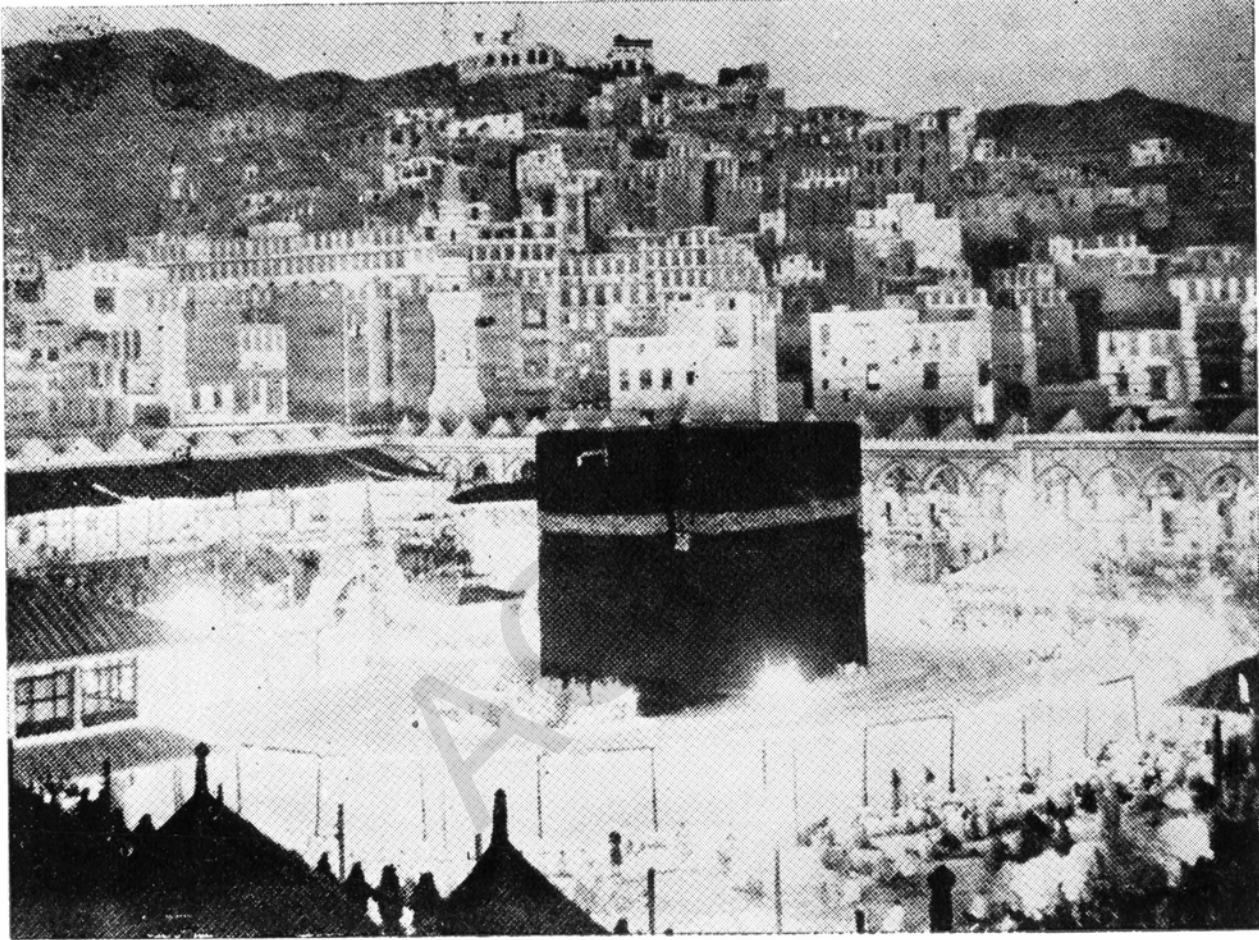
سليم عقلو نه په دې پوهيزې او ددې ادراك ډېر ښه کولې شي چه حج داسلام دارگانو څخه يوړکن دې . په دې رکن کښې داسې مزبور نه جمع شويدی چه غير له حج څخه په نور وعبادتونو کښې پيڅی نه شته . داخوله دی سببه چه په بندگانو باندی دهر عبادت وجوب يابه دبندگي دحق دادا کولو لپاره وی اویا به دالله پاک دهغو نعمتونو شکروی چه بندگانو ته یی ورکړیدی اما د حج په عبادت کښې دبندگي اظهار اود نعمتونو شکر دواړه شته او په کښې موجود دی دبندگي اظهار خو په دی دلیل په کښې موجود دی چه :-

الله پاک بنده درفاهیت په ترك کولو په کښې مامور کپیدی او انسانی وجود به په کښې دخواری اوزاری په حالت کښې وی لکه احرام در واخله . اودنعمتونو شکر خوځکه په کښې شته دی چه :-

بعضی عبادتونه بدنې دنی اوځنې یی مالی دی بدنې عبادتونه لکه لمونځ ، روژه اونور مالی عبادتونه لکه صدقه زکاة اوداسی نور شوه . اودحج عبادت په بدنې اومالی عبادتو دواړو احاطه کړیده .

دحج فريضه په مکلف انسان باندی په هغه وخت کښې لازم میږی چه په کافی اندازه مال ولری اود روغ بدن څښتن وی همداسبب دی چه دحج فريضی په اداء کښې ددو نعمتونو شکر موجودی . شکر په مال او شکر په روغ اوسالم وجود باندی داخوځکه چه دحج د اعمالو ادا کول ډیر تکلیف ، مشقت اودلو یولویو مسافو طی کول غواری خصوصاً په هغه وخت کښې چه حاجی دمقدسو مکانو دلدن نیت وکړی .

حج الله پاک په قول عمر کښې یو کرت دخپلو بندگانو په هر فرد باندی فرض کپیدی نروى که ښځه خر چه داءا کولو طاقت یی ولری اووسائی موجودشی . حضرت رسول مقبول ص فرمائی چه :- «الحج مرة واحدة فن زاد فهو طوع» او کعبه اولانی بیت اوکو ته ده چه دخلکو لپاره دالله پاک عبادت ته وضع اومقرره

قبله مسلمان، فرودگاه خیر و رحمت، شمع‌هایی که هزاران نفر پروانه وار به دورش طواف می‌کنند

شویده اوله قواو هغو خایو شخه چه دالله پاك نوم په کښی یادیزی او پورته کیزی زیات شرافت لری . کوم شی چه دکعبی په عظمت اولوئی دلالت کوی هغه دادی چه خلکو به داسلام نه دمخه دحضرت ابراهیم علیه السلام دزمانی شخه دکعبی احترام تجلیل کولو اود حج په موسم کښی به د نړی له هری خندی شخه ورته راتلل طوافونه به ئی تری کول ایه دی معتقد و چه داد الله پاك مقدس او پاك بیت دی . کوم وخت چه داسلام مبارک دین راغلو او د خدای بندگان په دی مبارک دین مشرف شول نو دکعبی عظمت اومنزله لاپسی زیات شو مسلمانانوئی دقولی نړی په هر خای کښی دتجلیل اوبزرگۍ بیرغ په سرور اهسک کړو او په خپلو لمونځونو کښی ئی قبله وگرزوله . الله تعالی دطاقت په خستناوباندی حج فرض وگرزولو او هغه ئی اسلامی اړکانو شخه یو رکن اودایمان له شا نکو شخه ئی یوه شانگه معرفی کړه په حج کښی داسی دینی ، اجتماعی ، اواخلاقی فائیدی پرتی دی چه داسلامی طایفو او مسلمانانو زیات خیر او نیکه ایمنده په کښی متعهد وړه ده . حج داسی یو عبادت دی چه سفر غواړی او مسافر ئی په تگ کښی داسی پاك خار نه اومبارک اثار گوري چه زړونه له ایمان اوقین شخه وکوی . حج دپیژندنې ، پوره مینې او مرستې لاره ده چه داسلام د مختلفو قومونو علاقې او رابطې سره ټینګوي زړونه ئی دیوه اوبل په همکله له خوزې اواسلامی مینې وکښی کښی په پوره خبره ئی خولی خوز یزی په یوه زړه او پوره وحدت سره داسی کارونه کوي چه داسلامې شان خیر اوصلاح په کښی دي که دیوه کار خرا ییزي نور ئی داصلاح اوسمون لپاره ملاوي ترې اوسمو ئی

دحج د مشروعیت حکمت اواسرار :- په دې باندې خوهر مسلمان دزړه له کومې یقین لرې چه الله پاک خپل بندگان دعبادت لپاره پیدا کړې دي اود داسی اومرو متابعت ئی پرې لازم گرزواي چه دهوې دنفسو نوتظیم اوتهدیب اوددوي ونیوی اودینې کچې اوفایدې په کښی وي ۱۰ واسمانی گردد شریعتونو انسان دښو کارونو په کولو اود بدو کارو نویه نه کولومامور کړيدي

الله پاک مونږ ته دداسی شپږو او کارونو په کولو امر ته کوي چه زمونږ خیر اوصلاح په کښی نه وي بلکه مونږ داسی کارو نو نه غواړی چه دغه کارونه مونږ ته ضرر نه رسوي او زمونږ فساد په کښی نه وي . دالله

پاک ځينې احکام دې چه عقل ئې د مشرو عيت ادراک لگواي شي او ځينې داسې دې چه زمونږ عقل ئې له ادراکه عاجز دې او ځينې تعبدې امرونه دې چه الله پاک دخپلو بندگانو له پاره امتحان او ازموينې له کبله پيدا کړي دي .

د حج د مشرو عيت حکمت دادې چه الله پاک حج په مسلمانانو باندې دې شماره زياتولو او يولو بوگه واوفايدو له کبله فرض کړيدي چه مهم ئې داري :
 ۱ - د مسلمانانو مختلف قومونه او طبقې په کښې په يوه ځاي او واحد مکان کښې راټوليږي او ددې راټولو ليدو نه مطلب او مرام داشې دې چه بول سره وپيژني دشان ، دين او دحالت په اصلاح کښې ديوه او بل سره دالاسي ميعي او محبت په اساس مرستې وکړي .

۲ - د ناسر نو تهذيب ځکه چه د حج په اعمالو کښې ډير خلقي زياتونه يرا ته دي ، لکه په سختيو او شدا ئدو باندې صبر کول ، په ضعيفانو او مسکينانو باندې زړه مري ، تواضع او عاجزي ، دخلکو سره مرسته او په کارونو کښې پوره اخلاص څرگندول .

۳ - انسان په کښې دخداي پاک رضا حاصلوي او مغفرت ئې نصيب کيږي ځکه چه انسان دغه اهر په ځاي کوي او عبادت ئې اداء کوي او په همدې ډول حج له گناه څخه دپاکوالي سبب دي .

د حج اجتماعي فائدي :- په حج کښې د دې اجتماعي گټې پرتې دي . مسلمانان بول سره پيژني او داسو منافع تبادلې سره کوي چه ددوي حيات او ژوندون ته مرستې رسوي او معاونت ورسره کوي نو پيژندنه ديوره محبت او ديني سبب او دخلکه دزړونو دتړني ډيره ښه وسيله ده . همدا سبب دي چه الله پاک امونځ په جماعت سره روا کړي دي لکه جمعه ، اخرونه ، په عرفات ودر يده چدر زيت خلک په کښې راجمع کيږي .

حج يوه داسې اسلامي غونډه ده چه په ټول کال کښې يې خلکي دنړۍ دهر ځاي مسلمانان په کښې راغونډيږي يږي خپل کارونه سموي او د اسلامي وحدت اساس او بنسټ ټينگوي . نو پرته له دې

خنجه چه حج فرض دې دمسلمانانو دزند گیر او ژوندون تر یغه غایه او تیکه مرام په کښې پروت دې .

نو که چیرې د نړې گرد مسلمانان ددې لوڼې اجتماع په حکمت پوې شي چه په دې مبارک او پاک ځای کښې سره په مختلفو جنسو نو او بیلو بیلو ژ بود کلمې دتوحید ددینې او اسلامي رابطې د تقوئې لپاره راټو لیبزې خپل اخلاق مهنت « زړونه پاک ، او نفسونه راضي کړې اود رسول مقبول ص داقول په حقه سره ومنې چه .
« مثل المؤمنین فی توا دهم و تراحمهم ، وتعاطفهم مثل الجسد اذا اشتكى منه عضو تداعی له سائر الجسد بالسهر والحمى » که چیرې دعام مصلحت او صلاح لپاره په یوه زړه ، یوه خوله دورورولې لاسونه سره ور کړې او کارو کړې اودیوه بل سره په نیکۍ او پر هیزگاری مرسته اومعاونت و کړی . نو دداسی لوی شان اومنزلت څښتنان به شی چه اوسنی او ننی حال به ورته حیران پاتی شی .
« پای »

غوره وینا وی

❖ ده چک تیزه او ډبره پوهیږی چه زرڅه شي دی اوفتیر پوهیږی
چه بخیل اوممسک خوځ او کوم سړی دی «سعدی»
❖ هر وخت چه دولت غوښتونکی خپل مرام اومقصد ته ورسپړی
په پای کښې ئی نورو ته پر یږدی «سقراط»
❖ هغه کار چه په هغه کښې شخصي غرض په نظر کښې نول شوی وی
شرافت مند ندی
تونستوی

انور (۴)

مهر حقیقت

سوز عشقی گر نصیب دامن چشم تر است
قطره اشکی که ز یزدیر بها چون گوهر است
من نگویم ملک دل تاراج مهر و یان دهید
من نگویم اینکه ابرو تیغ و مو گان خنجر است
نی لب لعل و نه زلف سنبل و نی سرو قد
عشق را شایسته گی رخسار هر سیمین بر است
عشق نبود آنچه سازد نوجوانان را فلج
عشق آن باشد که جان افسردگان را یاور است
عشق دین و عشق ملت عشق قوم سامین
عشق خدمت از برای ارتقای کشور است
مستقیم آمد تنها سب در میان ملک و دین
ز آنکه دین همچون روان و مملکت چون بیکر است
از هوس جز ظلمت حسرت نمی آید بیار
ای خوش آن خاطر که بامهر حقیقت انور است
در حقیقت یک نگاهش کیمیای جان بود
هر کرا با علم و دانش قلب روشن در بر است

غوره ویناوی

په هغه وخت کښې چه فقر له دروازی څخه داخل شی عشق له
کړ کی څخه تېسته کوی «حضرت رسول ص»
دهر عیب هور فقر، خواری، او غریبی ده «روسو»
انسان به هیڅ وخت کښې ځان نه پیژنی مگر په وخت د فقر او
پریشانی کښې خپل ځان پوره پیژنی

دین و زندگی

برای آنکه عاملی و موجود نشود که علائق افراد را با جماعت ضعیف سازد اسلام نظر افراد را متوجه خدای یگانه نموده و به ایجاد روابط ذات‌البینی ارشاد میکند از همین جا است که قرآن کریم به آنچه این روابط را قویتر میسازد و آنچه سبب توجه انسان به خداوند میگردد توصیه میکند تا مصالح فردی و اجتماعی وی تامین گردیده به سیادت و مقام اصلی خود نائل آید .

قرآن میگوید باید سیادت يك توده محافظه شود اجنبی نباید بر ایشان ولایت و حاکمیت داشته مرجع ابرام و فیصله شئون ایشان باشد خداوند میفرماید . «و مردان و زنان مومن بعضی ایشان کارسازان و دوستان بعضی دیگرانند به کار پسندیده امر میکنند و از بدی منع می نمایند و بر پامیدارند نماز را و میدهند زکوة را و اطاعت مینمایند خداوند و فرستاده او را همین گروه به زودی خداوند برایشان رحم میکند به تحقیق خداوند غالب و باحکمت است خداوند درین آیت علت قضیلت ولایت مسلمانان را بریکدیگر اشتراک در خصائص و صفات را که از متومات جماعت اسلامی است معرفی نموده است و آن عبارت از اشتراک در امر با معروف و نهی از منکر، برپاداشتن نماز، دادن زکات و اطاعت خدا و رسول است ولایت یگانه اگر برایشان باشد خصائص فوق را از بین میبرد و بالاخره سبب از بین رفتن جماعت اسلامی میگردد زیرا اجنبی با آنها در خصائص و صفات اشتراک نداشته و از همین سبب علاوه به اینکه به تشبیت و تأیید آن نمیکوشد امکان دارد عوامل از بین بردن آن را فراهم نماید .

طبق وصایای قرآن توده که تحت ولایت و حاکمیت اجانب قرار دارد از هدف و غایه مقدس خود دور گردیده و افراد آن، افراد مختلف الغرض و دارای اقطار متفاوت بار میانند که در بین ایشان جزئی ترین صله و رابطه موجود نمیشود . همچنین قرآن به پیروی از قانون عدل و صیت نموده میفرماید بد رستی خداوند امر میکند که امانت هارا به اهل آن بسپارید و وقتی حکم میگردید به عدل حکم کنید قرآن به عدل در قضا و فیصله بین مردمان امر میکند زیرا اساس اطمینان

بین افراد يك توده این است که آنها عقیده داشته باشند بین ایشان در سایه جماعت
فرقی وجود ندارد و این اطمینان وقتی به میان می آید که بین آنها عدل و مساوات
حکمرما بوده به اثر آن مردمان تشویق شوند تا به جامعه تمسک نمودن در راه
بقا و حمایه آن از عوارض خارجی مجاهدت نمایند .

قرآن میگوید نباید هر خبری را که انسان بشنود و هر شائعه را که خوب باشد
با بد بدون آنکه مصدر آن راحت غور و سنجش قرار دهد بپذیرد و به آن باور
کند بطوریکه میفرماید : ای مومنان وقتی يك فاسق به شما خبری را می آورد پس دوغ
و راست آنرا معلوم کنید برای آنکه مبادا بقومی ضرر شما برسد و شما در آینده به آنچه
کرده اید پشیمان شوید این ارشاد قرآنی برای آن است که علائق افراد يك توده از غل و غش
صاف بماند . شکی نیست که خوش باوری به هر گونه اخبار مشائعات خواه
مربوط به فرد باشد یا به توده ، قبیله و حکومت نه تنها عامل ایجاد تفرقه بین
افراد يك جماعت میگردد بلکه سبب ابر انگیزختن فتنه میشود که امکان دارد به
خصومت و عداوت شدید بین ابنای توده منجر گردد و به این ترتیب جماعت به طوائف
مختلف النایه و رای غرر تفکر و ذهنیت متفاوت مبدل گردیده و بالاخره به
چنگ فنا و زوال می افتد .

قرآن میگوید نباید حقوق ضعیف را به مال نمود و آنرا جهت تأمین اغراض شخصی
خود استعمال کرد روی همین اصل در باره یتیم و مانند آن از قبیل اجیر ، خادم و غیره
کسانی که زیر دست و تحت ریاست انسان قرار داشته باشند تو صبه های مهمی
نموده است . خداوند چه میفرماید : بدهید به یتیمان اموال ایشان را و مال فرماید
خود را به مال خوب آنها بدل نکنید و مال ایشان را با دارائی خود یکجا کرده مخورید
بدرستی این يك جور بزرگ است . گرچه لفظ آیه به موضوع یتیمان تماس داشته
که باید دارائی ایشان بعد از بلوغ آنها تسلیم ایشان شود اما
مقصد اصلی آن عام بوده شامل هر گرنه حقوق انسان است که باید مورد تجاوز
واقع نگردد و دیده به صاحبش تسلیم شود که درین کیله کسانی نیز شامل اند
که مانند یتیم تحت ولایت و ریاست شخصی قرار داشته باشند مثلاً صاحب منصب
حکومتی مکلف است حقوق رعیت را بصورت درست ادا نماید رئیس فامیل
باید در انجام حقوق زن و اولاد و سائر عاقله خود سهل انگاری ننماید و هکذا ...

قرآن ازین سبب به این مبده مهم وصیه میکند که با مال نمودن حقوق ناتوانان شهادت میدهد که جماعتی که از قوی وضعیف تشکیل گردیده و این وضعیت بین آن حکمفرماست محض به منظور تحقیق اغراض شخصی به میان آمده و رعایت حقوق عامه در آن درک ندارد درحالیکه چنین نبوده بلکه جماعت برای آن به میان آمده که در بین افراد به ایجاز یکت را بطه وحدت پیدا خته و آنها را به هدف واحدی متوجه نموده تحت سلطه عدل مساوات و توازان در آورد.

اسلام میگوید که در بین افراد یک توده خیلی کم و محدود باشد تاقیر به ناتوانی، مریض به عجز، صغیر به ضعف، و ساقخورده به پیری خویش احساس الم و درد را نکند. از همین جا است که اسلام ثروت مند را به انفاق، افراد تند رست را به معاشرت، عالم را به ارشاد، بزرگ را به شفقت برخورد، و خورد را به احترام بزرگ توصیه نموده ولی در حصه بدل مال و نفقه با همو عان تاکید بیشتری نموده است زیرا طوری که نداشتن مال موجب قلق و اضطراب نفسی و تولید بغض و حسد در قلوب محرومین میگردد داشتن آن عامل به میان آمدن حس غرور خود پسندی و عدم انفاق میشود بنا بران نزد ثروت مندان صرف مال کار مشکلی تلقی میگردد. خداوند میفرماید: کسانی که جهت طلب رضای خداوند صبر نموده و بر پا میدارند نماز را و از آنچه به ایشان روزی نموده ایم پوشیده و آشکار نفقه میکنند، و بدی را به نیکی مقابله مینمایند برای شان نیکی دار آخرت است. یا نهاده و باره زده داده میشود بدی به سبب صبرشان و دگر به سبب آنکه بدی را به نیکی مقابله نموده و از آنچه به ایشان داده ایم نفقه مینمایند، مقصد از انفاق در اینجا زکات نبوده بلکه صدقات نفلی است که پوشیده را آشکارا داده میشود. در آیت فوق خداوند وح، درصد دیاد آوری یک سلسله صفاتی است که دلیل تحمل، استقامت و ثبات موصوف شده بتواند. آری صبر در وقت حلول عوارض و شداید، بر پا داشتن نماز که انسان را از زشتی ها و شهوت پرستی باز میدارد، انفاق در راه رضای خدا وح، و بدی را به نیکی مقابله نمودن همگی چیزهای است که بدون تحمل، ثبات، متانت و حاکمیت بر نفس امکان ندارد.

قرآن به همه آنچه در بالا ذکر شد و غیره کارهای که به شان جماعت و اصلاح توده مربوط است برای آن وصیت میکند که اجتماع و تکامل اینان به حیات اصلی باقی مانده و از عوارض مخرب به ، اختلال عدل و توازن به امن بماند .

مداخله بگمانگران در فیصله خصوصیات ، مسارعیت در قبول اخبار ، پامال نمودن حقوق ناتوانان ، دست ندادن غنی با فقرا ، ارشاد و رهنمائی نکردن دانشمندان مردم جاهل را ، کمک نکردن شخص تندرست برای مریض و غیره ، چیزهای است که به اختلال توازن جماعت مغضی میگردد . پیام قرآن پیام توازن و تعادل بین افراد يك جامعه است .

وصایای اجتماعی قرآن راجع به فامیل ، و بالاتر از آن همگی روی هدف و غایه عدل توازن و استقامت قرار دارد .

موضوعات اخلاقی قرآن از سه جزء مرکب است .

الف ! انسان با خود چگونه معامله داشته باشد ؟

ب : با اجتماع چه رویه را پیش گیرد ؟

ج : با اشخاص به چه ترتیب پیش آمد نماید ؟

قرآن در موضوع معاشرت زن و شوهری نظر به اهمیت حیاتی آن از شادات سودمندتری دارد زیرا از دو واج عبارت از اجتماع بین دو فرد « مرد و زن » بوده که هدف آن انسجام و اتفاق است به ترتیبی که زوجین با هم دارای هدف مشترک و غایه متحید باشد به همین ترتیب در سواک با اجتماع بالاتر نیز اتحاد غایه و هدف شرط اساسی واولی است . خداوند هیفرا عاید (از نشانهای قدرت خداوند این است که برای شما همسرهای از جنس خودتان قرار داده برای آنکه به آنها آرام بگیرید و بین شما دوستی و رحمت را ایجاد نموده بدرستی درین نشانههایی برای کسانی است که تفکر میکنند) خداوند ذاتی است که همه شمارا از يك نفس آفریده همه آن را از خودش پیدا کرده تا به آن آرام گیرد) به این ترتیب دو آیت فوق غایه زواج سکون و اطمینان زوجین را بایکدیگر معرفی کرده است شکی نیست که راحت و اطمینان بین دو فرد وقتی به وجود میاید که بین ایشان در تمام شئون زندگی ، نظریات و افکار قرب و انسجام موجود باشد وسیله به میان آمدن این انسجام و هم آهنگی بین زن و شوهر فقط دو چیز است اول آنکه مرد حیا و کرامت زن را محافظت

نماید و این کرامت و تقیر به تناسب آنچه شوهر بدو وجه خود به عنوان مهر در وقت ازدواج تقدیم میکند ظاهر میگردد و خداوند میفرماید « بعد عید به زنان مهر ایشان را به خوشی پس اگر در گزرنده به رضا و رغبت نفس از چیزی از مهر خود پس بخورید آنرا به خوشی طبع » برای اینکه ازین عطیه در معنویت زن تأثیری داشته باشد قرآن کریم آنرا حق زن قرار داده که برضا و موافقه آن شوهر نمیتواند در آن تصرف یا آن را مسترد نماید.

مهر که از جانب شوهر به زن پرداخته میشود ارزش زن را در نظر شوهر تعین میکند و زن در نتیجه احساس مینماید که زن بودن آن موجب پستی و جبر دبت آن نسبت به مردها نبوده و برخلاف حالت قبل از اسلام امروز با شوهر خود یکسان و برابر زندگی میکنند.

وقتی شعور مساوات در انسانیت بین زن و شوهر تقویه یافت رندگی شان دارای انسجام و اتحاد میگردد که نتیجه آن محبت، الفت و عدم تفرقه است نسل که از آنها بوجود میاید يك خلف صالح بوده که تحت رعایت محبت مادر و پدر نيك و در سایه و فاموافقه و استقامت ایشان زندگی میکنند.

عامل دوم به میان آمدن موافقه و اتحاد نظریین زن و شوهر این است که چون هریکی بر دیگری به تناسب طبیعت هر کدام حقوقی دارد که باید بصورت متقابل ادا شود. این حقوق بایکدیگر متکافی و متعادل بوده به این معنی که در زندگی زن شوهری برای آنکه هدف اصلی که عبارت از سکون، اطمینان و انسجام است بدست آید سهم گرفتن زن و مرد بصورت مساویانه يك امر ضروری و حتمی است و باید هر دو جانب به ادا حقوق که بروی است پردازد، چنین نشود که زن بدون دخیل شدن مرد یا مرد بدون مداخلت زن به اجرای کاری مکلف گردد که به هر دو مربوط بوده و موجب سعادت خانواده گی ایشان است البته مقصد از تماثل در حقوق و واجبات وجود تعادل و تکافو، در حقوق جانبین بوده و لازم نیست که هریکی عین حقوق دیگر را دارا باشد.

قرآن در توصیه به علاقه بین زوجین به جز ایجاد اطمینان که غایه اصلی ازدواج بوده مقصد دیگری ندارد زیرا در غیر آن تحریم به عدم اضرار و امر به معاشرت نيك بازنها مفهومی ندارد خداوند چنین امر میکند (بازنان گذاره خوب را پیشه

سازید پس اگر آنها را ندیدید پس می‌شاید که يك چیزی را بدیده‌اید و خداوند در آن نیکی زیادی را قرار دهد.

پس دانستیم که مطالبه اسلام از مردمان عدم اضرار در معاشرت و صبر نمودن را در مقابل عوارض خانوادگی از حرص آن به بقا، آرامی و اطمینان بین زوجین نمایندگی می‌کند.

قرآن کریم با آنکه در موضوع زناشوهری جانب انسجام و اتحاد فکر و عمل رهنمائی می‌کند حقوق شخصی جانبین را نیز محترم بشمارد گویا هر کدام با آنکه دارای حقوق زوجیت و زناشوهری بوده حق شخصی را نیز دارا است مثلاً زن اگر ثروت مندهم باشد نفقه اش از نگاه اسلام بر شوهر بوده ولی از طرف دیگر در تصرف در مال شخصی خود اختیار و آزادی کامل داشته و حتی در حصه عقائد، نظریات سیاسی تعبیر و تفسیر را جمع به موضوعات مختلف حیساتی و غیره دارای خود ارادیت مطلق بوده اما تا جایی که ضرر آن به جانب مقابل «زوج» نرسد پس باز هم به این نتیجه می‌رسیم که پیام قرآنی در موضوع سلوک انسان با خود فرد و با اجتماع توازن، تعادل و انسجام را به میان می‌آورد.

معاشرت بدنه تنها در علاقه زناشوهری يك امر ممنوع بوده بلکه در مطلق علاقه بین دو فرد باید راه نداشته باشد اما در حصه زناشوهری تا کید بیشتری است زیرا بدست آوردن و معاشرت بد با هدف ازدواج منافات کامل دارد.

روابط مادر و پدر با فرزندان :

قرآن کریم در موضوع روابط مادر و پدر با فرزندان نیز جانب تعادل و توازن دعوت می‌کند و به این علاقه به چهره و اقامی اش مینگرد این رابطه از يك جانب مرجوح و از جانب دیگر راجح است علاقه است که در هر دو جانب بصورت مساوی و دارای وضع واحدی نیست علاقه والدین به اولاد ایشان نسبت به عکس آن قوی تر است مادر و پدر به مقتضی فطرت سلیمه محبت و تمایل بیشتری با اولاد خود دارند اما محبت اولاد نسبت به مادر و پدر بآن پیمانه نیست بنابراین رابطه بین اولاد و والدین در دائره تمایل و دوستی متکافی و متعادل نیست. چنانچه به این موضوع قرآن نیز اشاره می‌کند به این ترتیب که وقتی پدران را مورد خطاب واقع می‌گرداند اولاد ایشان را ذکر نمی‌کند و احیاناً اگر از آن دریکی دو آیت یاد آووری هم می‌کند

به عنوان زینت و متاع حیاتی والدین معرفی مینماید و از همین جا که اولاد زینت و سبب تمتع دنیوی بوده در چند موضع بران اطلاق قننه را نموده است. در هر جا که از آن یاد آوری میکنند با مال در یک ردیف ذکر مینمایند که آن هم سبب قننه و فریب است بلکه در بعض آیات سخن به جای کشیده که دنیا و زینت آن را به مال و اولاد منحصر مینماید. خداوند میفرماید «مال و فرزندان زینت زندگی دنیا است... جز این نیست که مال و اولاد شما افتنه و آزمایش است... بدانید که زندگی دنیا بیهوده عبث، تفاخر در بین شما و زیادت است در مال و اولاد این منطق که از اولاد به زینت حیات یافته دنیا تعبیر میکنند یا آن را موضع تفاخر میگویند به این اساس استوار است که والدین به فرزندان خود علاقه شدیدی داشته که در زندگی در مقابل اولاد به چیزی دیگری اهمیت را قائل نیستند.

ولی قرآن کریم هنگامی که والدین را ذکر میکند از آن نه به حیث زینت، تفاخر و غیره یاد آوری مینماید بلکه بصورت جدی به مراعات حقوق آنها میپردازد. خداوند در مواضع مختلف قرآن کریم به این موضوع اشاره میکند به مادر و پدر تمیکی کنید... و میبایست از سو که چه چیز را نفقه کنند؟ بگو آنچه را نفقه میکنید که آن چیز خوب باشد پس برای مادر و پدر نفقه کنید و... انسان را را جیع به مادر و پدرش وصیت کرده ایم تا با آنها تمیکی کند... و وصیت کرده ایم به انسان که به مادر و پدر خود نیکوئی نماید (قرقی را که در تعبیر قرآن بین اولاد و والدین مشاهده میکنیم دلیل آنست که رابطه در سیر عادی بین طرفین متمایل نبوده بلکه در جانب والدین نسبت به جانب فرزندان قوی تر است.

پیام خداوند در این رابطه میگوید این دو جنبه را به نقطه تکافو و تعادل نزدیک سازد، میکوشد مجری سیر عادی را تغییر دهد تا به نقطه التقاء بین دو فرد منتهی شود به ترتیب که هیچ کدام از دیگری سر ملول نه شده و به صحبت و ملاقات وی بی رغبت نباشد. چون عامل این تلاقی متوسط و متبدل در جانب والدین به حکم فطرت و طبیعت بیشتر و قوی تر بوده و نزد اولاد و فرزندان کمتر است لذا وصایای قرآن بیشتر متوجه فرزندان است تا این بی موازنگی را جبران نماید. در بسا از مواضع تمیکی را با والدین طوری تا کید میکنند که خلف آن را گناه غیر قابل بخشش می شمارد

چنانچه این امر را با طلب عدم شرك در عبادت خداوند یکجا ذکر نموده میفرماید ای محمد! یاد کن وقتی که پیمان بنی اسرائیل را گرفتیم که پرستش نکنید مگر خداوند را و به مادر و پدر نیکی کنید ... و حکم کرد پروردگارت که پرستش نکنید مگر او را و به مادر و پدر نیکی کنید ... بگو بیایید بخوانم برای تان آنچه را حرام نموده پروردگار تان بر شما این که هیچ چیز را باوی شریک نسازید و با مادر و پدر نیکی کنید ...)

سپس : قرآن کریم در حالیکه سلوک پدران را نسبت به فرزندانشان تعیین نموده و آن را به وضع طبیعی و فطری که نزد آنهاست میسر آورد در باره سلوک و معاشرت اولاد با والدین به تحدیدات مفصلی پرداخته است - و ریکه میفرمایند اگر برسد به نزد تو به پیری یکی یا هر دوی آنها پس مگو به ایشان کلمه اف و زجر مده ایشان را و بگو به ایشان سخن نیک و بائین کن برای شان بهلوی عجز را از رحمت و بگو خدایا بر آنها رحمت کن طوریکه مرا در حال صغارت تربیه نموده اند .

قرآن در حالیکه فرزندان را به معاشرت نیک و مهذب با پدران امر میکند در موضوع نفقه و سکونت که یک امر ضروری تر و مهم تر است تاکید بیشتری مینماید .

قرآن در بعضی مواضع مطالبه احسان را با والدین با مطالبه عدم شرک در عبادت یکجا ذکر میکند .

اسباب ود و اف که فرزندان صاحب فطرت سلیم را به نیکی با والدین و دار میسازد از تطور فرزندان منشأ میگیرد . خداوند میفرماید « و انسان را راجع به مادر و پدرش وصیه نموده ایم که او را مادرش حمل نموده بود در حالت سستی بالای سستی، در جای دیگر میفرماید .

(و وصیت کردیم انسان را به نیکی با مادر و پدر، مادرش وی را به سختی حمل نموده و به سختی وضع کرد

و بگو ای پروردگارم! بر آن ها هم رحم کن طوریکه مرا در حال صغارت تربیه نموده اند) قرآن کریم در موضوع روابط والدین با فرزندان تقاضا میکند که قیاید آنها طوری مفتون اولاد خود گردند که ذکر خداوند و تنفیذ تعالیم و ارشادات را

که را جمع به شئونات زندگی انسانی دارد فرا هوش نمایند خداوند «ج» چنین میفرماید: ای مومنان نباید مال و فرزندان تان، شمارا از یاد خداوند غافل سازد شکی نیست که اگر دوستی اولاد عامل فرا مرش نمودن خداوند میگردد کار مادر و پدر در زندگی روبه خرابی خواهد بود که نتیجه آن بی مبالا تی به تربیه و توجیه اولاد بوده بالاخره زندگی طرفین یک زندگی خشک و خالی از اطمینان نفسی و آرامش روحی گردیده بایک عالم حوادث و عوارض درد آور مواجه میگردد.

این است آنچه قرآن در موضوع رابطه بین والدین و اولاد از انسان ها مطالبه مینماید و آن چیزی است که انسانیت خالص و نظارت سلیمه نیز آن را تایید و تقاضا میکنند.

موضوع قتل پدران فرزندان خود را از ترس فقر که قرآن به آن اشاره نموده میفرماید « به قتل مرسانید اولاد خود را از ترس فقر، مایه آنها و شما روزی میشوید بد رستی کشتن آنها خطاء بزرگ است» همچنین موضوع دشمنی فرزندان با والدین چیزهای است که حتی مخالف طبیعت و فطرت انسانی بوده و نهی که قرآن از آن نموده در حقیقت نهی از یک انحراف از مجرای عادی و مخالفت با طبیعت است. طوریکه عادت قرآن در تمام نواحی حیات انسانی بوده رهنمایی به احسان با والدین و مفتون نه شدن والدین به فرزندان به تکافو و تعادل در علاقه بین طرفین چنین نزدیک است.

روابط اقارب بایکدیگر:

قرآن کریم در روابط بین خویشاوندان نیز، تعادل، تکافو و انسجام را در نظر دارد.

اقارب انسان اگر باوی خلوصیت داشته باشند سبب قوه وی میگردد زیرا آنها درین وقت نزدی بالاتر از یک انسان عادی بوده که باوی در خون طبائع و روئنه، عادات مالوفه، میول و غرائز شریک بوده و با او در تمام امور زندگی معاون و مددگار خواهند بود.

اما گاهی چنین میشود که اقارب انسان سبب ضعف و ناتوانی و اضطرات انسان میگرددند و آن هنگامی است که انسان مورد کینه و حسد آنها واقع گردد و درین وقت فقط چیزی

که در صورت اول سبب قرعوی میشد درین جاسبب ضعیف و ناتوانی او میگردد. این است سنت انسان با اقارب وی، گاهی سبب قوت و توانائی او میشوند زمانی عامل ضعف او میگردند.

قرآن کریم پرده را از روی هر دو جنبه دور نموده در موضوع جنه اول ضمن حکایت از موسی «ع» میفرماید «برادر من هارون نسبت به من از حیث لسان فصیح تر است پس وی را با من کومک بفرست که مرا تصدیق نماید بدرستی من میترسم که آنها «فرع نیان» مرا تکذیب نمایند. خداوند گفت: زود محکم خواهیم کرد بازوی تو را به سبب برادرت و خواهیم گردانید برای شما قوت و غلبه پس آنها نه توانند به شما برسند به سبب آیات ما، شما و کسانی که از شما پیروی نمودند غالب میشوید» درین آیت حضرت موسی «ع» از پیور گارش تقاضا میکند که برادرش «هارون» را همراه، یار و مدد گار وی نماید. خداوند این پیشمهر او را منظور نموده بازویش را به همراهی برادرش قوی میسازد و وعده میدهد که غلبه نصرت ازانها و پیروان ایشان است. گویا درین صورت قرابت سبب قوت بوده و از اخلاص، صفاء طینت و وحدت هدف آنها نمایندگی میکند.

در ساره جنه دوم قرابت، قصه حضرت یوسف «ع» و برادرانش موضوع را خوبتر تمثیل مینماید، به این ترتیب که: ریشه قرابت بین یوسف و برادران از خط سیر ضعیفی منحرف میگردد، آنها را مورد کینه و حسد قرار میدهند، میکوشند بدترین دسیسه را در حق وی ترتیب نمایند، به قتل او دست زنند و خود را از وی نجات دهند تا زندگی با پدر ایشان شده و به تنهایی به صحبت او سر فراز باشند. خداوند این موضوع را چنین بیان میدارد بدرستی در شان یوسف و برادرانش نشانهای برای سوال کنندگان است وقتی برا درانش باهم گفتند هر آینه یوسف و برادرش به پدر ما نسبت به ما دوست تر است در حالیکه ما جماعت فیرومندیم بکشید یوسف را یا بیفکنیدش در زمین تا خالص بماند به شما توجه پدرتان و باشید بعد از وی گروهی شا یستگان» آری موقعی هم فرار سید که آنها به این فیصله و تصمیم خود پشیمان و از تنفیذ آن اظهار خجالت نمودند هنگامی که به حضرت یوسف «ع» خطاب نموده گفتند بخدا سوگند که ترا خداوند بر ما برگزیده و بدرستی که ما خطا کنندگان بودیم در موقع دیگر پدر خود را

مخاطب قرار داده میگویند ای پدر ما از خداوند برای گناهان ما آمرزش بخواه
بدرستی خطا کاران بودیم ولی باین همه موقف اولی آنها راجع به برادر ایشان
نشان میدهد که اقارب گاهی طوری محکوم انحراف و حسد باهمی میگردند
که به عوض این که مصدر قوه، معاونت و شوکت انسان گردند عامل ضعف
اضطراب و ازین رفتن آن میگردند.

وقتی حال انسان در علاقه با اقارب چنین بوده و قوت و یا ضعف
که از جانب اقارب به وی میرسد نتیجه فوق العاده دارد پس باید
انسان بکوشد با اقارب خود علائق نیک داشته و آن را داخل چوکات تعادل
و تکافو تنظیم نماید و این چیزی است که قرآن کریم به آن ارشاد میکند و به
آن اول از نیک، روحیت و سپس از طریق مادیت توجه و اعتنا مینماید خداوند
چنین میفرماید «صاحبان قرابت بعضی ایشان به بعضی دیگر لایق تر اند
بدرستی خداوند و نه به هر چه بر او است... این چیزی است که مؤثره میدهد
خداوند بندگان خود را که ایمان آورده و عمل نیک کرده اند بگرمی مزدی
از شما بران نمخواهم مگر دوستی را در قرابت» این دو آیت فوق هر ص شدیدی
قرآن کریم را راجع به روابط بین اقارب نشان میدهد آیت اولی چنین تعبیر
میکند که بودن بعضی اقارب اولی تر نسبت به بعضی دیگر در رعایت علاقه چیزی
است که در کتاب خداوند مسطور بوده و هیچ پیام آسمانی خداوند به شمول قرآن
کریم از آن خالی نیست و این تا کید نشان میدهد که خداوند به اعتنا و اهتمام به علاقه
قرابت عنایت بزرگ دارد که کمتر از اعتناء او به کوه و ما دی ثروت مندان
بافاتوانان در وقت قدرت نیست.

علاوه به آنچه در بالا ذکر یافت آیات دیگری نیز در قرآن جلب نظر میکند که از
اغنیاء و انگران تقاضا میکند تا با اقارب خویش از در مساعدت پیش آمده در سحاجات
آنها نه به عنوان این که فقراء و مساکین بوده اند بل به عنوان مراعات رشته قرابت
سهیم گردند خداوند چه میفرماید پس بده بصاحب قرابت حق او را و به مسکین
و مسافر، این بهتر است برای کسانی که رضای خدا را میجویند و ایشان را متکبران
اند... میپرسند از تو چه چیز را نفقه کنند؟ بگو آنچه نفقه میکنید از خیر پس
چراي والدین، خویشان، یتیمان، مساکین و مسافران است و آنچه نفقه میکنید از نیکی

پس بدرستی خداوند به آن دانا است ... و نیکی این نیست، که بگردانید روی خود را جانب مشرق و مغرب ولیکن نیکو کار کسی است که به خداوند، رز آخرت قرشتگان، کتاب، پیغمبران ایمان می آورد و میدهد مال را بادوستی آن به صاحبان قرابت، یتیمان، مسکین ها، سوال کنندگان و در راه آزاد نمودن غلام ها» در آیات فوق تقدیم افارب بر دیگران نیز به اعتناء بیشتر خداوندی به تحکیم صلّه و روابط بین خویشاوندان دلالت تام میکند. از حضرت پیغمبر «ص» پرسیده شد که صدقه برای قرابت چه-گو نه ا ج رد ارد؟ آنحضرت «ص» در جواب فرمود برای آن دواجر است اجر صدقه و اجر قرابت، همچنین در حدیث دیگری روایت گردیده است صدقه بر مسکین حکم یکی و بر قریب حکم دو صدقه زاد دارد.

این است رول دین در تامین شئونات زندگی انسان و این است اسلام که به توحید معبود توصیه نموده در نتیجه انسجام را در سلوک انسان ایجاد میکند بین فرد و اجتماع، زن و شوهر، پدر و فرزند و بین سائر اقارب، علاقه دارای توازن و تکافو به میان می آرد.

کارهای بزرگ به قوت اجرا نمیشود بلکه به اصرار در عملی نهودن آن انجام میگردد.

هر عمل خوب در ابتدا محال پنداشته میشود، گاهی وقت شکست عجیب نبوده اما رضا به آن عجیب است. امروز عبادت از فر دانی است که دیروز ورود آن را به اضطراب انتظار میبرد.

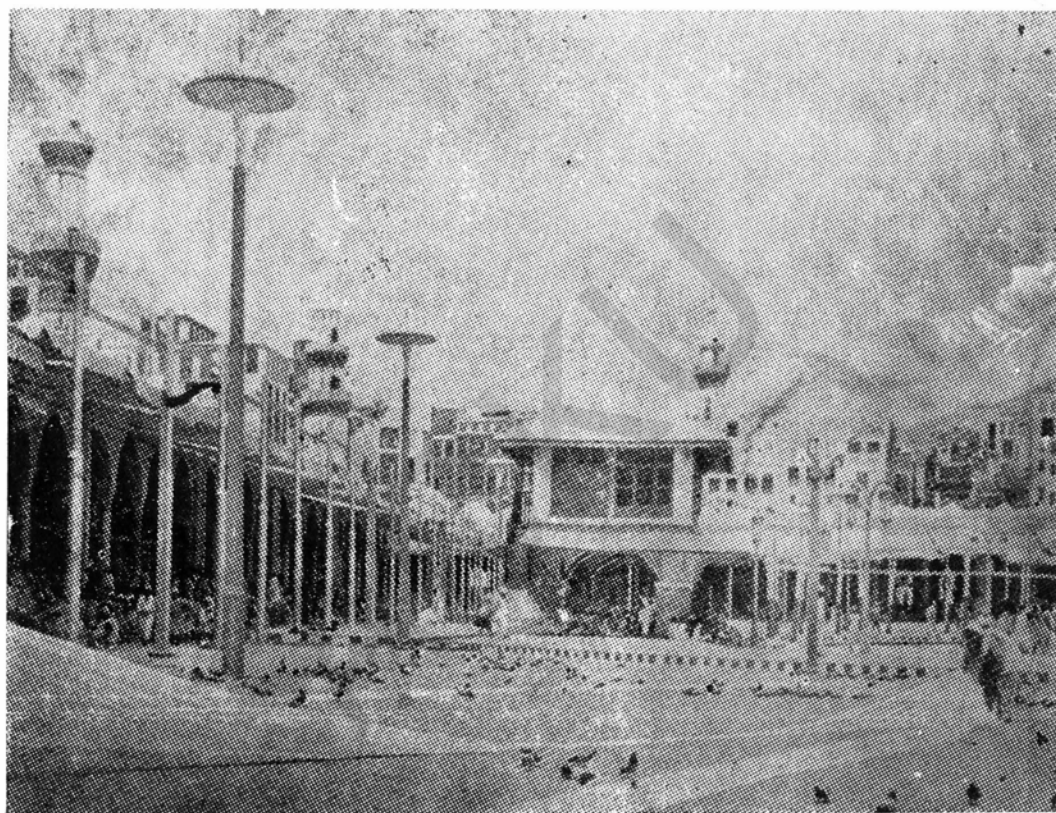
انسانی که افتخار وی مربوط به جائی است که دران زندگی میکنند من دوست دارم کاری بکنم که جایش به وی فخر نماید. از اقوال بزرگان

مکی معظمی اوبیت اللہ ته د حاجیانو نگ

د حج شپې لښې شوی اوبه پرتلوار سره مخ په وړاندې راځي له هری خوانه
ته زرگونو مسلمانان ددی مبارک کور زیارت او طواف لپاره روانیږي دغه
د ابراهیم (ع) عمارتگاه اود حضرت محمد (ص) دخاپوړو ځای ته هر یوای مسلمان
غواړي چه خپل ځان ورسوی په اسلامی مملکتو کښی عموماً اوځمونه په کران
مملکت کښی خصوصاً د علماء او روحانیو نوله خوا په منبر و او جو ماتو کښی ددی
ورځی داستقبال لپاره خلکو ته د حج اصلی هدف او فلسفه او دهغه مناسک ښودل
کېږي همدارنگه هره ورځ په کابل راهیو اونورو جرائدو کښی د حج فضیلت
اونوری لارښودنی کېږي بر سره پردی هغو ته د حفظ الصبحی لپاره دواکیه یا سیون
اعلانونه پرله پسې خپریږي نوله دی سببه زه هم غواړم چه ددی مبارک کور په شا
او خواؤ کښی ځنی معلومات گرانو لوستونکو ته وړاندی کړم :

مکه معظمه :- دمکی معظمی منطقه د عربستان په یو داسی وچ او سوزناکه
جزیره کښی واقع ده چه بی د شکو او دښتنوو څخه نور زراعت او شیلن ولی نه
لیدلی کېږي هغه کسان چه عربستان ته تللی وی هغو ته به دا خبره پوره څرکنده
شوی وی چه برڅیره پردی دغه جزیره کښی هر قسم ښوی او دانی پیدا کېږي
او هیڅ کمی نلري - قرآن دغه حقیقت په ډېر واضح ډول سره ښودلی دی او داسی
فرمائی : رَبَّنَا انی اسکنت من ذریعتی بواد غیر فی زرع عندیتک المحرم . رَبَّنَا لَیْقَمُوا
انْصِلُوا فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوٰی اِلَیْهِمْ وَاَرْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ اَللّٰهُمَّ یَشْکُرُوْنَ ط
اللّٰهُ تعالی د حضرت ابراهیم (ع) څخه حکایت کوی چه هغه به دخپل اولادی اود مکی
معظمی دخلکو په حق کښی داسی دعاوی کولی وای خدایه ماخپل ځوی په دغه
لامزروعه ځای کښی ستا په حکم سته معظم او محترم کور سره نژدی دېره کړی ددی لپاره
چه دی اودهغه نسل اموځ په ښه ډول سره ادا کړی نو ته به خپل فضل او کرم
سره دخلکو زړونه دی لور ته متوجه کړه چه ستا عبادت وکړی او پرله دانواو او بوځنی

چه دژوندانه له ضروریانو څخه دی قوری میوی هم دلته په زیاته اندازه پیدا کړه
 چه خلك د زړه په اطمینان سره کعبی شریفی ته مخه وکړی او ستا شکر اداء کړی -
 هم داوچه دهغه گردی دعاوی قبولی شوی او په هغه ځای کښی چه بی د شگو نه
 سترگی بلشی باندی نه لگیدی د دنیا کړدی میوی پیدا شوی په آیت کښی
 د ابراهیم (ع) د اولاد ځنی حضرت اسمعیل (ع) مراد دی ځکه چه حضرت یعقوب (ع)
 او نور ځامن ئی په شام شریف کښی اوسیدل ددی خبری اصلی حقیقت داسی دی چه
 حضرت ابراهیم خپل ځوی دتی رودلو په وخت کښی دهور (بی بی هاجری) سره
 په رغه سوزناک او وچ پاك کښی پریښود اودی تری ولاړ له هغه څخه ور وسته
 بی بی هاجری داربو پیدا کولو لپاره هری خراته وکړ ځیده مگر اوبو ئی پیدا
 نکړی کله چه خپل ځوی ته بیرته راغله کوری چه هلته الله تعالی د زمزم چینه پیدا کړی ده -
 په دغه وخت کښی دجر هم کو چیان دلته ورسیدل او قصد ئی وکړ چه دوی هم په
 دی ځای کښی مینى جوړی کړی دی بی بی هاجری دا جازى نه وروسته دلته ښکته شول
 بیادوی اود خپل دژوند تیرولو دپار ئی دغه ځای غوره کړه ددوی نه ښځه کښی دیت الله
 شریف په شا اوخوا کښی کورونه اودانی وجود لرل ددوی په راتگ سر په دغه
 ځای کښی کورونه اودانی پیدا شوی حضرت ابراهیم دخپلو نور ځامنو سره د شام
 شریف نه حج د اداء کولو او طواف لپاره راتلل داوچه دعاوی وکړلې او قولی دعاوی
 دخدای په نزد قبولی شوی اوله هر ځای نه په زرگونو مسلمانان چه د فرت
 اودار ئی خاوندان وی په هر کال کښی د کعبی شریفی زیارت ته روا نیږی اود حج
 مناسکو په دغه ځای کښی اداء کوی حج په اسلامی فرامضو کښی مهم رکن دی
 او په هر پلای مسلمان باندی په عمر کښی یو ځل فرض دی چه دغه مقدسی ځای
 ته ځان ورسوی اود حج په موسم کښی له هر قسمه نامشروعو کارونو ځنی ځان
 وژ غوروی او په قولو کښی ضروری خبره داده چه خپل نیت عندالله وکړ ځوی او په
 دی موقع کښی د کومى د نیوی گټی لپاره سترگى بقی نکړی

يك گوشه از عمارت زیبای حرم شریف

ثبات واستقامت

یکی از بزرگترین خصائل و فضائیکه در همه موارد مثبتہ ارزش و اهمیت آن غیر قابل انکار است ثبات واستقامت است -

ثبات واستقامت، پایداری و متانت، استواری و مداومت همه الفاظیست که توسط آنها از یک مفهوم بزرگ و عالی اخلاقی تعبیر میشود -

طوری که اهمیت اجتماعی و حیاتی این خصلت از نگاه عقل بر هیچ خردمندی پوشیده نیست که هیچ کداری از طرف هیچ عامل بدون نیروی آن نمیتواند بسرحد کمال برسد همچنان آئین مبین اسلام که با قوانین نظم معاش و معاود موازین صلاح صوری و معنوی بشریت را بسوی تکامل و سعادت دعوت میکند بیش از هر خصلتی نسبت بثبات واستقامت ارزش قائل میشود - که اینک درین مورد بسا ایراد برخی از آیات قرآنی و احادیث نبوی (ص) نظر اسلام را بخوانند گمان گرامی بیان میداریم: قبلاً توضیح باید کرد - استقامت چنانچه مفهوم استواری و مداومت را افاده میکند معنی را سترفتاری و اجتناب از انحراف را نیز دربردارد - و البته درینجا هم مجموع همین معانی در نظر - است -

از حضرت محمد (صلی علیه و سلام) روایت شده: زمانیکه در ضمن سوره هود (ع) آیه و فاستقم كما امرت نازل گردید آنجسب فرمود: مرا پیر ساخت سوره هود گویا بسا این اظهار باصحاب فهماند که در راه پیشبرد و وظیفه مهم و عالی رسالت آنحضرت بزرگترین خصلتی مامور گردیده اند -

قرآن عظیم الشان استقامت را بحیث یک وجبه اولی مسلمانان و انمود ساخته و به پیغمبر اسلام (ص) ارشاد میکند تاپس از الماع تو حید مردمان را باتصاف این خصلت مامور سازد - (قل انما انا بشر مثلکم یوحی الی انما الہکم الہ واحد فاستقیموا الیہ و استغفروہ) بگو ای پیغمبر حقیقت اینست که من انسانی ام مانند شما بمن پیغام شده است که پروردگار همه خداوند یکتای یگانه میباشد - پس بسوی او راست شوید و در اطاعت فرمان او مداومت و رزید و در قسمت خطایای خویش از او امرزش بخواید -

هکند در آیه کریمه دیگر از سرانجام ثبات ورزندگان و استقامت کنندگان چنین توصیف مینماید :

ان الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائكة الا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنة التي كنتم توعدون (آنانکه گفتند پروردگار ما خداوند یکتا است، سپس استقامت کردند در ایمان خویش و بمقتضای آن از ادای او امر الهی سر نه پیچیدند، فرشتگان بر اوشان نازل میشوند و پیام میدهند که هراسان مباشید و اندوهناک مشوید - نوید باد شمارا به بهشتیکه برای تان موعود است .

و یاد در آیه ینیه « ان الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا افلا خوف عليهم ولا هم يحزنون » آنانکه گفتند پروردگار ما خداوند یگانه آفریدگار است بعد از در راه ایمان و فرمانبرداری ثبات و استواری بعمل آورده و از انحراف دور ماندند هیچگونه خوف و بیمی در قبال ایشان نیست و نه آنها دچار اندوهی خواهند شد .

در آیات فوق اشاره بر آنست که گرائیدن با ایمان و توحید پروردگار برحق وقتی منتج به بشارت فلاح و ایمنی و وصال بهشت و نعماء اخروی میشود که مقارنت با استقامت داشته و مزین با پیرایه ثبات باشد .

آری: اگر سنجیه و خصلتی از جوهر استقامت و ثبات عاریست ارزشی را حائز نخواهد شد اگر طاعت به ورت ثبات و استقامت نباشد اکثر جز تکلیف تن نمره‌ی نخواهد بخشید و اگر « العیاذ بالله » ایمان از مصاحبت و تلبس این خصلت برجسته دور گردد قیامت حال شخص بر کافر مستمر زیادت خواهد جست از نیست که خداوند پاک بندگانش را بعد از تحصیل اصل ایمان با تصاق این خصلت فرموده است « یا ایها الذین آمنوا آمنوا که البته در حال وجود ایمان بار دیگر امر بایمان مرا نبوده ، بل ثبات بر همان حال مطلوب است .

در قرآن کریم آیات دیگری نیز وارد است که دران از زبان بندگانش بایمان بسوی طلب و تحصیل این صفت حمیده مسلمانانرا ارشاد و رهبری میکند چنانچه « ربنا فرغ علينا صبر او ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکفرین » صفت صبر و شکیبائی نیز از آنجهت مورد ستایش اسلام قرام گرفته است که دران معنی استقامت و ثبات مضمر میباشد قرآن پاک مزدصا بران رابی حساب خوانده و خبیر میدهد که خداوند عظیم مددگار آنها است پایداری در طاعات و عبادات صبر

واستقامت است همچنان استوار ماندن در ترك مناهي صبر و استقامت بر اجتناب معاصي است و بهمین جهت در يك حديث شريف حضرت پيشواي جهان « ص » صبر را شطر ايمان خوانده اند و بارديگري هم فرموده اند : بهترين اعمال در نزد خداوند عمليست كه از وصف استقامت و مداومت بهره ياب باشد اگر چه اندك باشد .

وقتي هم كه يكي از مسلمانان بحضور آنحضرت « ص » اظهار كرد تا لوازم ابراهيم سعادت كامل و خير ابني رهنمائي فرمايد پيغمبر اسلام « ص » با و سفارش نمود و قل آمنت بالله ثم استقم ، بايماست اقرار داشته و سپس بر طبق مقتضاي آن در اعمال و افعال خويش استقامت و پابندي داشته باش .

همچنان هنگامي كه بمضمون كريمه « يا ايها الذين آمنوا ان تنصروا الله ينصركم ويثبت اقدامكم » متوجه شويم مرتبت عالي و شأن بر ازانده اين خصلت شريف خوبتر روشن ميگردد زيرا خداوند بزرگ پنداش بلند ترين وظيفه ديني مسلمانان مدد گاري و جان نثاري در راه نشر آئين خداوندي نصرت خويش را با ثبات و استواري بخشيدن قدمهاي آنها بآنان وعده داده است .

جنگ ها به تناسب آنچه حل مينمايد مشكلات توليد ميكنند .
 بعضي مردمان صحت خود را در راه ثروت به مصرف ميرسانند
 سپس ثروت خود را براي اعاده صحت به خرج ميرسانند .
 حكيم كسي است كه در راه مناقشه ميكنند جاهل آن است كه
 در حقائق مجادله مينمايد .
 حكيم بيشتر از آنچه ميگويد ميداند و جاهل بيش از آنكه ميداند
 از اقوال بزرگان
 ميگويد .

(شينداری) دوست

حقیقت

دېسر لی شپې ورځې وی دڅو ملګرو سره د یوه باغ نندارې ته تللی وم
ددې باغ ګیلونه دژمی دلوی قیامت نه ور وسته د یوه نوی حشر او نشر په حالت
کښې ښکارېدل .

دا ګلان ټول د یوه باغ په خاوره کښې پیدا شوی ؤ یوه پسرلی زرغون کړی
اودیوې ویاړې اوبه ئی څکېلې وی اودیوه ملیار په لاس کړل شوی او تر بیه
شوی ؤ خوریا هم یو دېل پد رنگ او خېره نه ؤ .

بلکه څومره چه ددوی شمېر اټکل کېده هغومره ئی رنگونه . هېڅ یو ګل بې
عیناً دېل په شکل او خېره نه لېده .

لکه څرنگه چه ددې رنگونه سره مختلف ؤ هغومره د تماشاچیانو مینه او نظر
هم یوشان نه ؤ . د ځایو رنگ ګلان خوشېدل او د چاپل رنگ، چاپه د سرو ګلانو
سره مینه ښکاره کوله اړچاد زېږ و سره .

موږ ددې ګلانو په ننداره ؤ چه په دې وخت کښې د باغ په در وازه یو تور
غټ غښتلی لوړ څلمی راتوت او دېزو یو وړو کی بچې ئی په ځمکه خپر کښې
د ځان پسې را کښه او نیغ زموږ پلورې راغی درا رسېدو سره ئی سم دېزو په لو
بواو شروع وکړه او د شپې د پاره ئی زموږ پام غلظ کړ او بیرته ولاړ زما
ملګری ډېر خبر اوڅ ؤ او دچا خبره دخبرې نه به ئی کوچ وېستل دېزو والا
په متعلق ئی قسم قسم خبرې شروع کړې .

ځېنو ویل . انسان یوه داسې مقدر او حا کم مخلوق دی چه علاوه داهلی حیوا
نا توڅه په وحشی او ځمکلی حیوا نانو هم حکومت کولی شی او دخپل مقصد
لپاره په دوی رنگ رنگ لوبی کوی . ځېنو ویل مو ښایید د خپلو وړو او
کوچنیانو د ترې نه مایوس نه شو ځکه چه یو انسان کولی شی چه وحشی حیوانات
هم تربیه کړی نو د انسان تربیه کول خوعادی خبره ده .

ځېنو په غریبې اوبې چار ګڼه لعنت وایه او ویل به ئی چه غریبې په انسان

داسی لوبې کوي لکه په دې بېزو والا انسان د شرم او حیانه داسی صرف نظر کيږي چه دیوې نورې ډوډۍ قدرته اهمیت هم ورته نلري .

خپښو په دا بېزو والا سخت غنډه او وړیل به نسی چه دده هستی او ژوند دی مظلوم حیوان « بېزو » څخه ډیر بدتر دی او دا ځکه چه دا بېزو په ډیری مجبوری او د اظالم انسان په یوه اختیار دیوه او د بل په مخ کښی سره یوشان او بیږی او دخپلی ابرو حیا څخه ئی بېزو جوړه کړی ده .

خیر خو پیا به څه ویل او چا څه . بېزو والا ته بد کتل او چاغریسی ته چا به ډیږی والا تربیه پادوله او چا به ډیږی مظلومیت دغو خاطر و دهر چا د فحشیت په ظرف کښی بېل بېل تشکل غوره کړی و دباغ نه را ورتو ملگری می په ادبی او علمی مشاجره بوخت و اوزمابه مغزو کښی داسی سودا چکرو اوه .

خدایه ؟ ستادیوه باغ او دیوه پسرلی کلان څومره سره په مخلوقونو نر خلق شوی دی چه یو دبل په شکل او تشکل هیڅ نه لیدل کيږی ستا قول مخلوقات سره همداسی تمایز لری زمونږ د لاسی مصنوعات ، زمونږ د فابریکو تولیدات اکړه په یو رنگوی او که کوم فرق ولری هغه به هم ډیر کم او جزئی وی ستاد قدرت لاس او د انسان قدرت لاس ډیر فرق لری خدایه ؟ زمونږ فکرونه او ذهنیتونه هم ستا مخلوق دی نو ضرور به سره جلا جلاوی او په یوه حقیقت به سره نه متفق کيږی .

مونږ هر څه دخپل ذهن او فکر په آینه کښی وینو او هغه حقیقت گڼو مونږ دیوه بدیهی حقیقت په ابطال کښی کله کله ډیر دلائل قلموو او کله کله دیوه باطل څیز د حقیقت په اثبات کښی صغرا او کبرا یوځای کوو . کله څرنگه چه داو بو تشکل دظرفونو په اختلاف تغیر مومی نو یو مفهوم هم د ذهنیتونو په لحاظ بیل بیل حقیقت گڼل کيږی همدا وجه ده چه ځنی خلک کله کله دخپل فکر او ذهنیت په اساس په خپل لاس تراشو کانیو ستانوم ایزدی سجدی ورته کوی او داسی تعظیمونه ئی کوی چه لکه دتاسره ښایی او کله کله بیا هماغه په ډیر ذات ساتوی دښو لاندی ئی کوی اورنگ رنگ تحقیرونه ئی کوی .

مگر هغه وخت هماغه حق او حقیقت گڼی او دغه وخت دغه حق او حقیقت (پای)

حفاظت موازنه عقلی و روحی

تصرف اصلی و واقعی در حقیقت يك قسم فلسفه روحی است که از الهامات روحی
انکشافات عقلی، فعالیت و حرکات جسمی تجمع و منبع میگیرد، از اینجا است که
آن يك فلسفه خیلی، روشن، معقول و قوی بنظر میرسد.

حضرت عایشه فرمود: عمر (رض) بهترین از متصوفین است ولی در عین حال مرد
فعال و جدی، مهیب و دلاور نیز میباشد، یعنی مالك توازن مزبور است.

مطلب این است هیچگاه رفته نشده که در يك شخص عناصر متذکره (عقلی
و روحی) بشکل و قیافه يك قوه دیده شده قدم قدم يك دیگر را تعقیب کرده باشد.

بلی! مالك همچو يك قدرت خارق العاده معنوی و جسمی انبیاء (ع) و با اقلاصالحائی
شده میتوانند که دلهای منتها پاك و روشن داشته می باشند هدف اصلی در آن این
است که باید انکشافات و نبوغ عقلی بعدی تبارز نکند که بالمقابل قوه روحی
بالکل ضعیف شمرده شود و یا بالعکس الهامات و معنویات قلبی بدرجه نرسد که
مقابله قوه عقلی در حال ضعف به نظر برسد.

در مواردیکه بالا ذکر گردید از قرن های (۳) هجری قمری و (۹) میلادی میان
متکلمین و متصوفین بحث و مشاجره جریان داشت ولی از آن اسلام جز خاطرات
بدو بحث های خشك و جامد چیزی دگری در دست ندارد.

بلی! این موازنه تنها در صدر اسلام فی صد صد دیده میشود زیرا زهد (تصوف)
و جهاد بلال (رض) الطاف و تشدد ابوبکر (رض) عقل و کرامات عمر (رض) فقه
و تصوف علی (رض) غنا و سخاوت عثمان (رض) مانند دو دوست بسیار صمیمی هر وقت
و در هر جا باهم دیده می شد.

روح و مبدء این مطالب در قرآن بزموجود دیده میشود قدرت و شخصیت متکامله
که درجه اعتدال عناصر و قوه بشری را چه نباتی و حیوانی، چه عقلی و روحی نگاه
و حفظ کرده بتواند تنها در وجود ذات پیغمبر (ص) بصورت کامل موجود
و نزول یافته بود. وی در مجرای می گریست، از عسکر اسلام قیادت میکرد، اكل
و شرب می نمود، نقشه و پلان های سیاسی را در هر قسمت به منتهای عقل و کیاست طرح

میکرد، و با احترام حقوق ازواج به پیمانۀ اخیر قایل و می پرداخت یعنی عقل کل فعال، و جسمۀ نور بود.

این صفات عالیۀ او از قوه و قدرت های متشکل شده بود که در آن مسایل الهامی روحی، ذکائی بوجه اکمل به مشاهده میرسید حتی در تمام این رشته ها مقام عالی تری از دیگران داشته در عظمت و بزرگی به پایۀ اخیر قرار داشت.

مسلمین قرون ماضیه نیز همگی عین همین راه را تعقیب میکردند، روح ایشار و فداکاری بآنها پوره احساس می گردید، روز فتوحات امصار و بلدان دست میداد خضوع و گریه بخدا (ج) در شب صورت میگرفت، بازار معاملات بهمان جوش و خروش خود از هر قسم گران فروشی و احتکار خالی دیده می شد یگانه عواهل این همه فعالیت و صفات برجسته و خصایل حمیده اسلامی در آن وقت تنها از ناحیه این بوده که مردم ارمقام روحانیت که راه ارتقاء و تکامل خود را در رشته های مسایل مختلف حیاتی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و غیره اموری پیمود استمداد میکردند. ازین معلوم میگردد که حفظ قانون مادی و روحی بدون پابند بودن بقانون و مقررات اسلامی کار آسانسی نیست.

پس چطور شده میتواند که آنرا يك عالم مستشرق (جول تسهیر و امثال آن) نگاه و یا اقلاً فهمیده بتواند.

بلی: اولین مرام دین اسلام ازین قبیل فعالیت ها و فتوحات فقط و فقط این بوده که باید اساس و مبادی یکنوع تحول جدید و تازه را با خود در حیات و زندگی دنیا به نسل بشر ارمغان و تحفه ببرد. همین بود که برخلاف اوهام و خرافاتی که ساحۀ دنیا را فرا گرفته بود یکدم قد علم و استادگی کرد.

و قتی که وی (مستشرق مذکور) در کتاب خویش (العقیده والشریعة) از زهد و تصوف بحث و سخن میراند میگوید: قبل ازین که نبی (ص) از جهان چشم می پوشد، مخصوصاً بعداً که جامه بدل میکند دین اسلام مجرای اولی و مبادی اصلی خود را زود تغییر میدهد، چو کی زهد و تصوف را فکر توسعه طایبی اشغال میکند؛

پس ثابت است که علت این فتوحات ممالک در نظر اسلام تنها مثل اعلا نبوده.

بلی: چطور شده میتواند که سرمایه و خزاین مداین، دمشق، اسکندریه و زمینه را به زهد و تقوا مساعد سازد.

ازین ثابت شد علی‌یکه عرب را مجبور بقیام نمود. تنها حاجت مادی است چنانچه (لیونی کاتیا) نیز در چندین جای کتاب خود (از اسلام) درین موضوع مفصلاً وارد شده می‌نگارد که عرب صرف برای اینکه در تحصیل مادیات و رفع مشکلات اقتصادی موفق شود بین جدیدی را تأسیس کرد علل آن خاص تحصیل و بدست آوردن يك مشت پول بوده و بس در آن فرصت من نیز بامستشرق مذکور مواجه نشده بودم که با اوداخل مباحثه و باتردید می‌شدم یعنی از اسلام دفاع می‌کردم.

بلی! اینقدر احساسم شده بود که اودرمحیطی تربیه شده که فضای آنرا کاملاً ابره‌ای تیره و تاریک است، ارتجاع، تعصب، کینه، بغض، عداوت فرا گرفته است، ازین جهت وی (مشرق) در نظرم مانند کسی خورد که گویا در مملکتی پرورش یافته که ساکنین آن همه نابینا بوده ولی تنها خودش بینامی باشد در محیط اجتماع صحبت از افلاک و نجوم، ستاره و مهتاب، نور و ضیاء بهجت و جمال میکنند. ولی در نظر اجتماع کاذب و پست محسوب شده محقر و تهدید می‌گردد، این وقت یادین طور يك محیط كوچك و محدود که فاقد آسمان و آسمانیات است مجبوراً حیات بسر می‌برد و یا چشمان نیز و بینایی که دارد و از خود دور می‌اندازد. یعنی مستشرق مذکور تحت تأثیر محیط در آمده از تعصب خشک و ارتجاع کسار گرفته به‌دراک و دریافت مقاصد اصلی اسلام موفق نشده از حقایق منحرف شده است.

مسئله توازن این دوقوه (عقلی، روحی) در اوایل اسلام چنانچه بالا ذکر گردید جزو احکامی اسلامی شمرده می‌شد، ولی این مستشرق از اینکه در چنگال تعصب گرفتار بوده از فهم معنای اصلی اسلام عاجز آمده و ازین سبب تاجاییکه قدرت داشته بر اسلام تاخته است.

چنانچه این قول بالا بر کسیکه او دین اسلام را ذاتاً زهد و تصوف تصور کرده جواب شده میتواند آیه اتی الذکر نیز دلیل محکم تری شده میتواند زیرا فرآن در مورد توازن اینطور امر میکند: (وابتغ فیما آتاک الله الدار الاخرة، ولا تنس نصیبک من الدنيا، و احسن کما احسن الله لیک و لا تبغ الفساد فی الارض ان الله لا یحب المفسدین) مقاد آیه‌های ذکر شده: حیات و قسمت اخروی خود را که خدا (ج) بتو عطا کرده

طلب کن، حصه و سایل و ضروریات حیات دینوی (مادی) خود را نیز فراموش مکن
بروا احسان پیش گیر چنانچه خدا (ج) بتوا احسان کرده است، در زمین طالب فساد
مباش، زیرا خداوند (ج) مفسدین را دوست نمیدارد.

آیه های که بالا ذکر گردید اشاره دارد که نزد خداوند (ج) دنیا و آخرت یعنی
جهان مادی و عالم معنوی هر دو از حیث اینکه جای بود و باش و مسکن اجتماع
انسانهاست قدر و قیمتی دارد، و ازین سبب است که طبقه بشر را آگاه و ملتفت
باین نموده که باید همیشه سعادت هر دو جهان را در نظر بگیرند و اگر نه حیات
شان نامکمل و ناقص خواهد بود (مترجم).

رسول خدا (ص) نیز عبدالله، بن عمر و ابن عباس را که به ترک دنیا متهم شده بود
تحت استجواب گرفته گفت: شنیدم که تو در شب خواب نداری، عبدالله (رض) گفت:
میخواهم که از دوزخ و از عذاب اخروی برکنار مانم، رسول اکرم (ص) گفت: خبر شنیدم
که تو طور دایم صیام داری.

عبدالله: تا در جنت طعامی را که از هر حیث از طعام دنیا لذت ببری و گوارا تراست
اکل و تناول کنم.

رسول اکرم (ص): اطلاع یافتیم که تو در ایفای حقوق زناشوهر اعتنائی
نداری.

عبدالله (رض): اراده دارم که در جنت دوشیزه گانی را که از نسوان دنیا
بمراتب مرغوب تراست مستحق و مالک شوم.

پس پیامبر اسلام (ص) طور توصیه باو گفت: ای عبدالله البته راجع بتو نزد
رسول (ص) رفتار خوب و خلق حسن است. رسول خدا (ص) روزه میگیرد افطار میکند،
گوشت می خورد، حقوق اهل خود را بجا می کند.

ای عبدالله خدا (ج) بر تو حقوقی دارد، بدین طریق بدن، جوارح، اهل عیال نیز
هر کدام حقوق جداگانه بر تو دارد.

دین اسلام یک دین مکمل و جامع انسانی است، انسان از روح و ماده عقل و قلب،
فکر و عاطفه، زکاء و الهام تشکیل و ترکیب یافته است.

وقتی که اینطور يك رابطه قوی میان افراد و جامعه انسانی و دنیا بنظر میرسد پس چگونه شده میتواند که مسلمین از دنیا و مادیات استغنا ورزند و قطع علاقه نمایند.

دعوت اسلامی وقتی مؤثر واقع می گردید که عقل و روح، جسم و ماده و یا تعبارة دگر اسلام و ایمان، واحسان و برادر آن فی دخل می بود در اوایل قرن سوم بحثی در میان متکلمین، فقهاء و متصوفین اسلام رخ داده که نزاع و بحث هر کدام از پهلوی ناحیه بوده.

بلی ! همچو بحث ها حینی که عقل و دماغ از فکر و نظر و یا قلب و دل از عاطفه و شعور محروم و بهره نداشته باشد منتج نمی باشد.

دلایل عقلی (قیاس) فقهاء و فلسفه علم کلام نیز درین وقت است که عرض اندام نموده، مثلاً درین عصر و زمان از کسان نماز و سایر احکام فقه طوری تدریس و نگاشته شده که عاری و خشک از هر گونه مزاج یا فلسفه دیده میشود جالب و گیرنده نیست.

متکلمین زیاد تر درین موضوعات پیچیده اند که آیا ایمان قابل این است که کم و زیاد شود؟ در آخرت دیدن خدا ممکن است؟ جنت و دوزخ قبلاً خلق شده و یا من بعد خلق میشود؟ اگر قبلاً خلق شده باشد آیا در آسمان و زمین خواهد بود و یا در فضاء؟ آیا در عوالم دگر «سموات» هم دوابی وجود داشته باشد؟ صفات خدا «ج» ۲۰، خواهد بود و یا «۱۳»؟ همچنین از بحثی خلاص شده وارد بحث و جنجال دیگری میشوند.

ارباب اعتزال، اشاعره، طرفداران تأویل، محدثین هر کدام از خود آراء و افکار جداگانه داشتند.

شکی نیست که رأی و فکر از عقل اتباع میگیرد و هر قدر هم که این اراء متکی و مستند به علم و منطق باشد باز هم از بحث های لایعنی و جامد و غیره نقص مبراء شده نمی تواند.

و از آن تاریخ است که عناصر روحی از مبادی اسلامی منفصل شده جای آنرا فلسفه متکلمین که تا يك اندازه لطایل تحت است اشغال میکنند.

شاید علت این فقدان و عدم توازن عقلی و روحی و یاروح اسلامی، در اثر تبار ز عوامل متنوعه از قبیل ورود و دست داشتن نصارا و یهود فلسفه یونان و افلاطونیه و هندو غیره در اسلام باشد. این وقت است که فلسفه دیگری بوجود می آید که آن عبارت از فلسفه روحی است که بنام فلسفه تصوف خوانده شده.

و ازین تاریخ است که گرویدگان عالم و فلسفه های مذکوره هر کدام از خود مکاتب و مدارس زیادی تاسیس و احزاب در اسلام تشکیل می یابد.

دین اسلام واقعاً استعداد و صلاحیت هر دو فلسفه را داشت زیرا اسلام است که میفرماید: عالم الغیبی موجود است که در آن نبوت، رسالت، ولایت ملایک، وحی الهام، کشف، بعث، حساب، نشور، جنت، نار وجود دارد.

زمانیکه در اینجا عالم اجسام و ماده، مجموعه ضوئیه مانند آفتاب، مهتاب، کواکب و غیره اجسام نورانی شکل وجود دارد که در راس این همه آفتاب قرار یافته باید مغیباتی هم «عالم غیب» مثل نبوت، الهام، کشف و غیره موجود باشد که در راس اینها نبوت قرار گیرد.

باید است که کائنات مادی هم همه گئی اجزای خود را از کو چک تا بزرگ و از نظام اجتماعی سیاسی، اقتصادی و غیره گرفته تا در هر جا ئیکه ختم میگردد باید بشتمل باشد. باساس این مفکوره جدا و منفک نمودن فلسفه علم کلام از فلسفه روحی و یا مقابل نمودن این به آن باید جای حیرت و تعجب باشد.

متکلمین در آراء و نظریات خود بر خلاف متصوفین قیام و باهم ضد واقع شدند زیرا متکلمین بحث از الهیات تنها از ناحیه علم و متصوفین از نقطه نظر عاطفه و شعور میگردند در اثر مبارزه این دو فلسفه اخیراً ثمره فلسفه عقلی علم و نتیجه فلسفه روحی معرفت شناخته شده.

بلی از کشمکش این دو طبقه اسلام بتحصیل علوم عقلی، روحی سیاسی و غیره که از هر نگاه معقول شمرده می شد و هم اسلام بآن ضررت داشت نایل و موفق شد چنانچه يك قسم ادبی را که از عاطفه انسانی نشأت می یابد و یا الهاماتی که راصل مصداق واقعی تصوف و صرف فیوضات خداوندی گفته میشود نایل گردید.

ولی این انفکاک عقلیات از روحیات مبحث جدا گانه را بمیان آورد که آن عبارت است از ترتیب ابواب و احکام علم فقه و فلسفه علم کلام در آن عصر کتب و رسالات زیادی درین مباحث نوشته شد که بوجود فلسفه عقلی خیلی مضرت ثابت گردید.

انفصال آثار روحی از احکام عقلی تصوفی را بار آورد که کاروان سیر و ترقی اسلام را چندین قرن از زمان بعقب انداخت .

پس معلوم میگردد که دعوت به عزلت و انزوا واقعاً سوق دادن به محروفتی است و هم چنین دعوت با اتحاد میان مسلمین و غیره حتماً به پیکر اسلام رخنه وارد کردن است . علت افتقیدن و تنزل اسلام شاید ازین ناحیه بوده باشد که به نبوغ و انکشاف عقلی و قلمی داده نشده هر وقت بالای فکر و نظر خط بطلان کشیده شده است . «نیلگیسون» مستشرق علت ضعف و تقاعد اسلام را تنها از سه چیز دانسته است «۱» بودائیت «۲» مسیحیت «۳» تنویم ذاتی و رکود خود اسلام .

جای شک و تردید نیست که دو دلیل اول او خیلی بجا و به انتهای صدق است ولی قول سوم او از این که علت ضعف را بخود اسلام حواله داده غلط است گوی اینجاست که این قسم اتهام يك نوع مداخله غرض آلود و دست زدن با اسلام است و اعتقاد او در زمینه نیز از قسمی معلوم میگردد که جمیع ادیان را يك طریق موصل و راه وصل بخدا (ج) میداند این نظریه وی شاید خاص برای این باشد که اسلام را از پا درآورد .

اگر انسان مقام روحانیت را محترم دانسته و آنرا بحیث يك منابع فکری می شناسد شکمی نیست که او در اجتماع مالك دولت علم ، فکر ادب که دارای هر نوع تفوق است میگردد .

علم و عرفان امروز راه تکامل و تعالی خود را پیمود ، شکل قانون جالبی را بخود گرفت و بشر را قادر باین ساخت که به تازه ترین اختراعات اکتشافات روزنایل شود . در مصر و غیره ممالك علم و فرهنگ کمیت دارد ، بسا وجود این مردم و اجتماع از عدم انکشاف و توسعه دانش و فرهنگ شاکی هستند و میگویند : باطن و قلب دنیا هنوز از علم و دانش فارغ و خالی دیده میشود ، وقتی عالم از مزایای علم و عرفان بی بهره باشد چه ارزش قیمتی دارد .

درافسانه و قصه جات هندوها خوانده شد ، که آنها میگفتند : ایمان و عقیده امید و رجاء عشق و محبت در اول بشکل کبوتران سه گانه درآمده از آسمان بزمین فرود آمدند ولی از اهل شان را جمع بخود هیچ علاقه احساس نکردند

دو باره بآسمان رفتند، بعداً که خدا (ج) بایمان ور جاء گفت: جای شما در آسمان نیست یعنی جای شما زمین است برای محبت خطاب نموده گفت: هر قدر که خواسته باشی در زمین و آسمان تردد و رفت و آمد کرده میتوانی.

مطلب از فاکر این موضوع اینکه اهل زمین رشته خود را از آسمان قطع نکنند، اسلام نیز امروز امید و توقع دارد که باید کبوتر محبت در میان عقل و قلب پیروانش جای و مأوا داشته باشد یعنی باید فلاسفه و فقها و صوفی و متکلمین باهم آشتی و صلح نمایند و بجای تخم عداوت در دل های خود تخم محبت را بکارند و زیاده ازین مثلاً شریعت را از حقیقت و فلسفه عقلی را مثلاً از فلسفه روحی و قیاسات فقهی را از فلسفه کلام دور نسازند جای کدام شك و گمان نیست: اگر عشق و محبت شاخه و ریشه خود را در دل و روح مسلمین و علماء میدواند در اثر گرمی آن هر گونه عقد و سایر خصایل مذمومه سوختانده شده و از هر قسم آلاش و تشویش پاک میگردد اگر فکر کرده شود ملت اسلام امروز چقدر و به کدام اندازه به کمک و تعاون عقل، روح، جسم یعنی کار و فکر، کشف احتیاج و ضرورت دارد.

مؤرخین نوشته اند: بعداً که ابن سینا بلخی با ابوسعید صوفی داخل مباحثه علمی گردید را جمع به ابوسعید صوفی پرسیده شد، او در جواب گفت: چیزهای را که من میدانم وی، می بیند، از ابوسعید نیز نسبت به ابن سینا سوال کرده شد او پاسخ داد: چیزهای را که من بکشف و کرامات مشاهده میکنم او میداند در مراحل اول علوم جدید الاختراع نیز بامبادی و اصول تصوف سازشی نداشت، ولی اخیراً باهم نزدیک شدند. مخصوصاً وقتی که به تبلیغاتی ۱۵، عقیده قائم کردند.

امید میرود که برای همیشه علوم جدید الحدوث راه یک نوع سازش و صلح را در آینده با علم تصوف (فلسفه روحی) پیش گیرد.

انتظار میرود که غزالی دگری در قرن (۱۴) هجری در عالم اسلام که مقام وحیثیت غزالی قرن (۵) را داشته باشد برای اینکه مجدد آفاقه، کلام، تصوف، فلسفه را باهم تطبیق و اصلاح کند بوجود بیاید.

«۱» تبلیغاتی در یونانی معنای کشف و کرامات را که با اصطلاح صوفیها است میدهد.
ترجمه تحت اللفظی آن: انفعال از یک عالم بعید و فوق الطبیعه است.

اسلام یا قوا نینیکه تغییر پذیر نیست

یگانه قانونی که برای رفاه و آسایش بشر وضع شده اسلام است. برای آنکه پیوند و ارتباط هیئت های اجتماعی بشر از هم فکسلد و مردمیکه در یک سر زمین برای رفع نیازمندیهای خود گرد هم جمع شده نسبت بهم تعدی و تجاوز نکنند برخی قیود اخلاقی و معنوی و وظائف وجدانی و روحانی در بین اجتماعات تشکیل شده و آنچه را وابسته بموضوع وجدان و روح انسان است دین تشکیل میدهد. در حقیقت این لطیفه روحانی و جوهر مفید که حلقه ارتباط گروهی از ملل جهان است اسلام و دین نام دارد پایه آن بهر نام و صورتی باشد در حقیقت خدا پرستی نهاده شده است مخفی نماید که اسلام در مقابل جاهلیت است و شکی نیست که جاهلیت عبارت از يك دسته صفات رذیله از آن جمله سفاهت و نكبر و خود خواهی و خشم، حسد و بغل و سایر صفات رذیله است چون این معانی که ذکر شد برجسته تر یمن صفات عرب قبل از پیوستن ایشان اسلام بود. لهذا نام آن زمان را عهد جاهلیت گفته اند و در برابر این گروه صفات رذیله اخلاق و مزایای دیگری هست عبارت از تواضع و آرامی و افتخار بکردار نیک که مبادی و مبانی فاضله اسلام با این صفات و اخلاق غریزی که در مقابل معانی چهل و نادانی است برپا میگردد و شکی نیست که هر بشری که در مقابل چهل خود را منتسب حق برهنمائی یگانه منتهی عالم بشریت پیغمبر اکرم (ص) نماید و از مشعل فروزان که پیش بای مردم افروخته است استیضاء نماید از سعادت مندترین مردم میباشد و شکی نیست که اسلام تنها دینی است که قلب با قبول آن آرام میگردد و آسوده زیست مینماید و با آن قهرراً مانوس میشود اسلام دینی است اجتماعی و معتدل و جامع روحانیت و عقل اگر بشر بخواهد بفهمد که اسلام چیست و منظور اسلام چه باید بود لحظه ای درنگ نماید و خود را از تمام واردات قلبی و تعلیمات تقلیدی که در اثر

کجرویهای ملل بوجود آمده فارغ دارد و از افکار و خواطری که بر نفس وارد شده است و مسکنات و حرکاتی که در او در اثر تعلیم و تربیت متاثر شده است همه را دور کند و ز نهار درنگ نماید.

آنچه در لوح خاطر نقش بسته بر دارد و محو کند و قلب را از تمام اعراض و نقوش وارده و همه شوائب و اوهام خالی نماید آنگاه به عالم وجود و کتاب طبیعت نظر نماید از راه حس و شهود بر تمام عناصر عالم امکان نظر کند به نگاه دقت و توجه معقول. سپس بحال خود بنگرد که کجا بوده و کجا آمده و کجا خواهد رفت و مقصود از این قافله بزرگی که ابتدا، و انتها او را بحق خدای پاك کسی نمیدانند چیست وقتی که انسان باین نظر پاك و خلوص نیت به عالم اسرار آمیز نگاه کرد و تحولات و سوانح و حوادث جهان را دید اعتراف بحقیقت و عظمت کبریائی میکند که دین اسلام بزرگترین قوانین است که در هیچ مورد و هیچ زمان تغییر پذیر نیست.

پرور دگار عالمیان همینکه جامه بشر را بر شد و بسو غ رسانید آخرین نقشه زندگی را برای همیشه گئی بوسیله آخرین راهنمای اسلام یگانه فرد شخیص عالم پیغمبر اکرم (ص) فرستاد تا راه روشن زندگی را روحاً و جسماً فراگیرند و بسوی کمال و مطلوب در خط سیر سلوک بشری برسند چنانچه در بیشتر آیات قرآن مجید که راهنمای بشر است دین آخرین راهنمای اسلام شمرده و بعد از آن را قبول نمیکند در آیه ۷ سوره آل عمران میفرمایند: «و من یتبع غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه» وقتی که جریان دوران زندگی پیغمبران و راهنمایان را تحت نظر میکنند و ببینند که همه آنها بشر را دعوت بتوحید نموده اند اسلام يك دین فسطری است و از دوران زندگی حضرت ابراهیم سرچشمه گرفته است بلکه پیشتر از آن که انسان با آن فطرت و خلقت اعلی که خالی از تاثرات شوائب باشد میتواند متدین بدین اسلام بشود.

مسأله قضا و قدر

بیشتر از پیدایش و حتی در لحظه پیدایش فاقد نیروی عقلی بوده ایم یعنی طرز تفکر امروزه در قسمت تشخیص جبر از اختیار و تطبیق آن در حوزه خلقت با ما نبود همانطور که در لحظه پیدایش نمی توانیم بفهمیم که مجبور بوده ایم و یا مختار بیاد نداریم که چگونه پیدا گشتیم و غرائزی که ما را اکنون بعمل وامیدارد در ما چگونه بوجود آمد.

ما اگر دست و پا میزنیم و میکوشیم که در لحظه خلقت جبر و یا اختیار را ثابت نمائیم کوشش و تپش ما بجائی نمیرسد زیرا این احساس کنونی که معیار تشخیص جبر از اختیار و خیر از شر است در آن لحظه «خلقت» باما نبوده و پس از مرحله پیدایش روی کار گشته است پس بچه دلیل و از روی کدام معیار میتوان باثبات یکی ازین دو «جبر - اختیار» اطمینان کرده هرگز نه.

گویا در آغاز پیدایش حکم بجبر مطلق و یا اختیار محض بدون کدام نیروی معتمد و عقل - احساس اراده، مفهومی ندارد.

مگر پس از مرحله پیدایش ما باید مفهوم جبر و اختیار را در خود مطالعه نمائیم فهم جبر و اختیار در انسان تنها با اعمال و حرکات آن وابسته است و یا با اصطلاح موضوع جبر و اختیار بعمل و حرکت انسان اختصاص دارد و پس اگر تنها بتفکر و اندیشه آفرینی اکتفا نمائیم می توانیم در یک لحظه هم مجبور باشیم و هم مختار یا مختار محض باشیم و یا مجبور محض.

پس تمیز مفهوم جبر از اختیار بدون در نظر گرفتن اعمال و حرکات انسان مستحیل بنظر میرسد.

می آیم در پی این مطلب که چرا عمل مینمائیم و کدام عامل «بیرونی - درونی» در عمل حرکت ما مؤثر است.

عواملی که ما را بعمل واداشته و زمینه تطبیق جبر و اختیار را فراهم میآورد بدو دسته تقسیم میگردد: درونی و بیرونی که اثر هر یک ازین دو در تمام حرکات و اعمال ماضیاً و مستقبلاً بنظر میرسد.

طبیعی است که عوامل بیرونی از اختیار مایرون است .

ما که در غرفه مشغول نوشتن هستیم و میخواهیم پیرامون قضا و قدر چیزی بنویسیم هوا بوزیدن آغاز کرده کلهکین غرفه را باز بادن ما تماس میگردد بمجردیکه احساس سردی از هوای مخالف کردیم فوراً اراده مانحرک میگردد و بر میخیزیم و کلهکین را مجدداً بسته میکنیم و واپس آمده سلسله نوشتن خود را تعقیب مینمائیم اینجا وزش هوای مخالف در غرفه بیرون از اختیار ما بوده و ما را مجبوراً بعمل تازه « برخواستن و بستن کلهکین غرفه » غیر از عمل پیشین نوشتن در موضوع قضا و قدر ، مواجه و مجبور ساخت پس ازین لحاظ باین عمل (برخاستن) مجبور بودیم امدار عین حال توان و اختیاری هم داشتیم که توانستیم در مقابل وزش باد چاره دیگری (بستن کلهکین ها) بسنجیم و خود را از وقوع اجمالی ریزش و سیفه بغل حمایه کنیم .

نظیر این مثال (عامل بیرونی) مثال های بسیاری را میتوان یافت که در اعمال و حرکات ما اثرات مستقیم دارند و می توانیم طبق همان مثال بالا هر دو جنبه جبر و اختیار را در آن تثبیت نمائیم .

عوامل درونی که ما را بحرکت و عمل وامیدارد بنام غرائز زیاد میگردد از قبیل غریزه خوردن و نوشیدن و اطفاء نیروهای شهوانی تبارزات . شهرت طلبی تملک آرزوی حاکمیت و ... و ...

همانطور که در ابتداء گفتیم مسأله خلقت بر ما پوشیده است ظهور و بروز غرائز نیز ناپیدا و لایمحل میماند اینقدر احساس میکنیم که رشد تکامل غرائز که از عوامل بزرگ درونی برای تولید کار و عمل است با اختیار ما گذاشته نشده است مثلاً من گاهی نمی خواستم که غریزه عشق (غیر خواهی) در من پیدا گردد بیشتر آرزوی من این بود که جنبه خود خواهی را تقویه بخشم .

پس وجود غریزه و تکامل آن که مرا پیوسته بحرکت و عمل وامیدارد فکریه اجبار را در من ترزیق مینماید و منکه باز به بر آوردن هدف هر یک از غرائز خود دست و پامیزنم معنی آنرا دارد که من توان دارم و مختار هستم .

من اگر بگویم مسلمان هستم مفهوم آنرا ندارد که دست و پایم را بسته اندویا از نعمت آزادی محروم گشته حرکت و سکون من بیرون از اراده و اختیار من است و یا اگر بگویم ما تریا لست هستم (العیاذ بالله) مراد من این نیست که از زیر بار و شکنجه عوامل محیطی برآمده ام و آنچه را بخواهم اجرا مینمایم .

(بقیه صفحه ۳ پستی)

علل و عوامل بیرونی و درونی حد و حصر و نهایی ندارد بهمان اندازه که دایره بروز علل و حدوث عوامل نامحدود است. ساحت اختیار مابین وسیع است آیا جرأت آنرا داریم که بگوئیم قدرت انسان تاجه پایه و اندازه است و آیا حق داریم بگوئیم سلسله عوامل و علل تا کجا است و در کدام نقطه منتهی میگردد. اگر ما بخواهیم قدرت انسانرا محدود تصور کنیم و یا دایره عواملیکه انسانرا بحرکت و جنبش و امیدارد ضیق تصور سازیم. علاوه از آنکه از عهده برآمده نمی توانیم نثری ازین جستجو هم نمی بریم در حوزه خلقت هر دو به پیمانه وسیعی پیش میرود که نمی توان تنها با جبار معتقد بود و یا تنها اختیار را انتخاب کرد.

هر فکر و عقیده که شما دارید و یا آنرا در خود ایجاد نمائید روی همین دو اصل بزرگ جبر و اختیار استوار است.

مسأله قضا و قدر را که مسلمانان بر اساس جبر و اختیار تحلیل مینمایند تنها بیان واقعیت است و بس هر زمان که مراضی شدیم عقل و احساس و اراده را معطل بگذاریم و بگذاریم بر راستی آنوقت میان ما و جامدات امتیازی باقی نمی ماند معتقد باشیم که معنی باید مجبور هستیم.

و یا اگر توانستیم که از اثرات عوامل بیرونی و درونی در حرکت و عمل خویش انکار نمائیم آنوقت حقداریم بگوئیم که ما مختار محض هستیم. گویا بیش از عروج و نزول باین دو مرحله (ارتقاء - انحطاط) انتخاب جبر تنها اعتقاد و یا اختیار محض مفهوم ندارد و کردار و اراده ما خلاف عقیده و گفتار ما را تشبیه مینماید هر قسمیکه خدای بزرگ سر نوشت شما را تعیین کرده و شما هم هیچ از آن تخلف نکرده نمی توانید معقولیت و واقعیت دارد اما بشما اطمینان میدهم که حرکت و اعمال شما مظهر همان سر نوشت قبلی و ازلی شما است و باز طوریکه در بالا تحلیل نمودم هر دو جنبه را در بر دارد یعنی نه اجبار محض است و نه اختیار محض اشکالیکه اکنون در حل مسأله قضا و قدر بر اساس جبر و اختیار دامنگیر همه مردم شده بود تنها بر اساس اشکال تراشی محض بود که نمی خواستند متابیع جبر و اختیار و تطبیق قضا و قدر را در اعمال حرکات خویش جستجو کنند. و پایان،

دولتی مطبعه